Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 50 (1752) ГОД XXXIV БЕЛАСТОК 10 СНЕЖНЯ 1989 г. ЦАНА 250 зл.

ЗІМОВАЯ ЖУРБА. Фота Я. Целушэцкага

Адзін мінскі журналіст неяк напісаў: „Перабудова — гэта не вынік, гэта працэс". Нельга не пагадзіцца з такой думкай. Хіба што дадаць: „Перабудова — гэта яшчэ і вопыт, падрыхтоўка да жыцця не на галаве, а на нагах".

Шырока нашумелі ва ўсім свеце падзеі ў Мінску 30 кастрычніка мінулага года — гэтак званыя ў народзе „рэпрэсаваныя Дзяды". Не верылася, што такое паўторыцца і сёлета, калі БНФ „Адраджэнне" прызначыў на 30 верасня масавае шэсце па Ленінскім праспекце і мітынг на плошчы Леніна перад домам урада ў Мінску пад агульнай назвай „Чарнобыльскі шлях". А атмасфера згушчалася да мінулагодняй.

Заява на правядзенне мерапрыемства была па ўсіх правілах пададзена ў Вярхоўны Савет БССР яшчэ 19 верасня. Аднак, парушаючы ўсе працэсуальныя ўмовы, гэты орган проста не даў ніякага адказу. Але нельга сказаць, што ён праігнараваў заяву: у спешным парадку 25 верасня быў кінуты кліч, каб правесці праз пяць дзён (пад дату акцыі БНФ) рэспубліканскі суботнік. Цяжка назваць гэтую контракцыю правакацыяй, бо яна таксама была дэкларавана як „збор сродкаў у фонд пацярпеўшых Чарнобыля". Але ўжо тады людзі прадчувалі, што напіша пра гэты дзень якісьці „Вячэрні Мінск": „Пакуль сумленныя працаўнікі даказвалі справамі сваю салідарнасць з ахвярамі Чарнобыля, купка экстрэмістаў, тунеядцаў і крыкуноў займалася балбатнёй на гарадскіх вуліцах".

Як бы тое ні было, а 30 верасня стала днём суботніка і „Чарнобыльскага шляху".

А палове трэцяй таго дня на пляцоўцы ля стыку вуліцы Талбухіна і Ленінскага праспекта ўжо сабраліся некалькі тысяч чалавек. Многія былі яшчэ ў брызентавых вятроўках — адразу з суботніка. Шмат людзей з кінакамерамі і фотаапаратамі — карэспандэнты рэспубліканскіх, маскоўскіх ды замежных газет і агенцтваў. Усе чакалі сігналу да пачатку, захоўваючы парадак.

Інтэлігентна паводзілі сябе і міліцыянеры. Відаць, ім усё ж былі дадзены загад спыніць акцыю: праз мегафон яны ўгаворвалі людзей разысціся з „несанкцыянаванага мерапрыемства", не пачынаць шляху па праспекце, бо гэта небяспечна для дарожнага руху; яны заклікалі „ад імя кіраўніцтва рэспублікі да аўтарытэту прысутных тут народных дэпутатаў СССР", каб тыя адмовіліся ад задуманага; яны, нарэшце, прапанавалі іншы шлях — па ціхіх завулках на стадыён „Дынама".

Але ў тры гадзіны дынамікі БНФ абвясцілі пастраенне, і, сустрэўшы апладысментамі і воклічамі першую калону на чале са старшынёй Сойму БНФ З. Пазняком, народнымі дэпутатамі СССР С. Шушкевічам, М. Ігнатовічам, В. Карніенкам, Алесем Адамовічам, народ рушыў на праспект. Міліцыі заставалася толькі паклапаціцца пра бяспеку руху, што і было найлепшым чынам зроблена.

З эмблемамі рэгіянальных радаў БНФ, нацыянальнымі (беларускімі і ўкраінскімі) сцягамі, харугвамі з выявамі Пагоні, антыбюракратычнымі і жалобнымі (па ахвярах Чарнобыля) транспарантамі працэсія расцягнулася на добрых пару кіламетраў па двух цэнтральных палосах руху шасціпалоснага праспекта. Тлумы выпадковых прахожых згуртоўваліся на ходніках і многія далучаліся да шэсця.

Перасоўныя дынамікі БНФ растлумачвалі мэты акцыі, а таксама мэты і задачы Народнага фронту.

Доўгі шлях кіламетраў у дзесяць пралягаў праз сэрца сталіцы. Людзі з праязджаючых аўтобусаў часам здзіўлена ўглядаліся, а часцей прывітальна махалі рукамі.

Працэсія праходзіць каля рэдакцыі „Вячэрняга Мінска".

(Працяг на стар. 6)

У службе настаўнікам

Ваяводская педагагічная бібліятэка імя Ул. Спасоўскага ў Беластоку нядаўна ўрачыста, хоць скромна, адсвяткавала 45-ую гадавіну свайго заснавання. Створана яна была як пляцоўка Міністэрства асветы і выхавання ў дапамогу настаўнікам, вучням, студэнтам.

І па сённяшні дзень бібліятэка захавала свой педагагічны профіль і знаходзіцца ў распараджэнні асветных улад. Бібліятэка збірае і камплектуе педагагічную і псіхалагічную літаратуру (каля 50 працэнтаў збору), 35 працэнтаў збору — гэта метадычная і навуковая літаратура. Сённяшняя бібліятэка — гэта Беластоцкі цэнтр, сем аддзелаў і восем філіялаў. Кніжны фонд бібліятэкі — 305 тысяч тамоў, каля 75 тысяч тамоў у год бібліятэкі пазычаюць наведвальнікам на дом. У бібліятэцы настаўнікі могуць знайсці больш трох соцень розных спецыялістычных часопісаў. Гэта багатая база інфармацыі для працаўнікоў асветы і студэнтаў.

Ваяводская педагагічная бібліятэка вядзе таксама і складаную бібліятэку, гэта значыць, збірае кніжны фонд для дапамогі школам і з вялікай прыемнасцю рассылае патрэбныя школам кніжкі.

Для нас, беларусаў, не абыякава і тое, што педагагічная бібліятэка стараецца мець у сваіх зборах літаратуру, патрэбную настаўнікам беларускай мовы і студэнтам-беларусістам. І колькасць гэтай літаратуры ў беластоцкай, гайнаўскай ці бельскай бібліятэках, як сказалі бібліятэкары, будзе залежыць выключна ад таго, ці будуць ахвотныя яе чытаць.

Бібліятэка вядзе шырокае супрацоўніцтва ў абмене літаратуры з бібліятэкамі Беларусі, Масквы, Ленінграда. Асабліва ў апошні час навязалася сяброўства з Гродзенскім абласным інстытутам удасканальвання настаўнікаў. Нядаўна было падпісана пагадненне аб супрацоўніцтве, у якім гаворыцца аб тым, што Педагагічная бібліятэка з Беластока будзе рэгулярна бясплатна прысылаць гродзенцам па пяць экземпляраў усіх выдавецтваў з галіны методыкі навучання польскай мовы, а гродзенцы будуць прысылаць на тых самых умовах свае выдавец-

(Працяг на стар. 4)

БЕЛАРУСКАЯ ПАРТЫЯ

ЧАСТКА VI

Вядомая гістарычная асцярожнасць беларуса. Прычын гэтай асцярожнасці было вельмі многа. Паперка, пасведчанне, подпіс, білет не раз выкарыстоўваліся супраць беларусаў. І таму сёння прыцягнуць беларуса да нейкай ідэі ці партыі вельмі цяжка. Здаецца мне, што намнога цяжэй, чым калісьці. Чаму намнога цяжэй? А таму, што паявілася новая і зусім нечаканая прычына. Калісьці беларусы (маю на ўвазе перш за ўсё міжваенны перыяд) гарнуліся да „Грамады“, КПЗБ, заходнебеларускага камсамола, да хрысціянскіх ці іншых рухаў. Гарнуліся галоўным чынам таму, што жылі ў бядзе, у прыніжэнні, што дзяржава душыла іх падаткамі, шарваркамі, штрафамі, што іх дзеці не мелі доступу да школ, да ўстаноў, да дзяржаўных функцый. Уступаючы ў рады такой ці іншай арганізацыі, беларусы лічылі, што пры дапамозе грамады, згуртавання, аб'яднання, партыі зменяць свой побыт, што іх жыццё станецца лепшым, што пры дапамозе іншых ліквідуюць яны сваю бяду. Сёння маем мы дачыненне з зусім іншай сітуацыяй. Бяда прапала з сялянскага жыцця. Значыць, адвечны заклік, які прыводзіў людзей у партыю: ідзі разам з намі і мы супольна ліквідуем цемру, непісьменнасць, бяду, гарантуем табе і тваёй сям'і лячэнне, дамо табе зямлю і працу — адпадае. Адпадае таму, што ўсё гэта беларус сёння ўжо мае. І калі да чагосьці імкнецца, дык перш за ўсё да спакойнага жыцця. А вядома, што ніякая партыя спакойнага жыцця не прапануе. Наадварот, прапануе трывогі, імкненні, самаахвярнасць, часовае і сардэчнае заангажаванне. А колькі ж знойдзем людзей, гатовых да гэтага? Баюся, што не многа. Адзіны ратунак бачу ў многіх партыйных профілях, у разнародных ідэйных канцэпцыях, бо вядома, што селянін, інтэлігент, рабочы маюць свой уласны пункт гледжання на жыццё.

Думка аб тым, што нас нямнога, і таму хопіць нам адной партыі, зводзіцца да ідэі: вялікая свабода для вялікіх, малая свабода для малых, — і заключае ў сабе самазнішчальную страшную сілу, самазнішчальную для рэчаіснасці і ў канцы канцоў для самой сябе таксама. Лёсы так званых марксісцкіх партый у краінах народных дэмакратый сведчаць аб гэтым вельмі яскрава. Па сутнасці ўсе партыі такога тыпу ўзнікаюць у атмасферы энтузіязму і добраахвотнасці, а зыходзяць з гістарычнай сцэны ў атмасферы песімізму і прымусу. Хтосьці можа сказаць, што мы не марксісцкая партыя і такога тыпу перспектыва нам не пагражае. Справа ў тым, што пагражае ўсім, бо зло заключаецца не ў марксісцкасці ці антымарксісцкасці, а ў выключнасці адзінай партыі незалежна ад таго, як яна сябе называе і пад якім штандарам ходзіць.

Можа хтосьці сказаць, што ўсякія намёкі на сталінізм у выпадку стварэння толькі адной беларускай партыі ў Польшчы не на месцы, бо ствараюць яе маладыя людзі, якія не толькі не абцяжараны сталінізмам, але даспявалі як людзі ў атмасферы барацьбы са сталінізмам. І будзе гэта поўная праўда. А калі так, дык трэба зрабіць тым болей усё, каб іх дзейнасці ў будучым не пагражала сталінская небяспека. Як жа глыбокую думку ў часе першага пасяджэння польскага Сената выказаў беспартыйны сенатар Стаклоса: „Усе мы пакрысе дзеці Сталіна“. У гэтых словах заключаецца глыбокая праўда. Кожны з нас у адносінах да самога сябе і ў адносінах да іншых павінен прыглядацца і, заўважыўшы страшны прывід „святых ідэй айца народаў“, павінен сігналіць і біць у званы трывогі: увага, за народам стаіць сволач!!! Маем сёння гістарычны шанц, і ён — у арганізацыйным плюралізме. Давайце будзем вырывацца са сталінскага зманлівага нявольніцкага кола, у якім, на думку некаторых, было добра, бо ўсе нібыта думалі аднолькава і адны думалі за другіх. Не выручайма мы сябе ўзаемна ў думанні над супольным, як сказаў Норвід, абавязкам — Радзімай. І калі б нават за плюралізм трэба было заплаціць спрэчкамі і нязгодай, дык плаціць варта, бо толькі ён адкрывае перспектыву перад чалавекам як асобай і ўсім грамадствам. А баяцца многіх беларускіх партыяў — гэта абазначае баяцца беларусаў, абазначае бязвер'е не толькі ў іншых, але і ў самога сябе.

Застаецца адкрытай справа кіраўніцтва беларускімі палітычнымі групоўкамі. Я, як ужо было сказана, з'яўляюся прыхільнікам левай партыі, другія аддадуць перавагу іншым групоўкам. Думаю, што будучыня гэтых груповак будзе загарантавана тады, калі стануць на іх чале маладыя людзі, а, наколькі мне вядома, Беларускі грамадскі камітэт „Грамада“ ствараюць маладыя. І вельмі добра. Я, з увагі на свой узрост, не ўяўляю, каб хацеў і мог адыгрываць вядучую ролю ў партыйным беларускім руху. Хопіць з мяне і БГКТ, якое ў суме служыць тым самым мэтам, якім будуць служыць палітычныя партыі. А для маладых магчымасць стварэння беларускіх партый хай будзе і шырокай вадой і высокімі ветразямі, над якой і пад якімі ім плысці і плысці ў свабодную будучыню Беларусі.

Алесь Барскі

ДЭМАКРАТЫЯ ПА-ГАЙНАЎСКУ

Далей няма спакою ў Гайнаўцы. Працаўнічы канфлікт у Гайнаўскім доме культуры (аб ім мы пісалі ў папярэднім нумары „Нівы“) выходзіць усё на новыя кругі. Публікацыя артыкула „Spór z dyrektorem czy Białorusinem?“ у „Gazecie Wyborczej“ (нумар 147, 2-3-4 снежня 1989) учыніла з пратэсту салідарнікаў у ГДК супроць дырэктара Мікалая Бушко справу агульнакраёвую. Аўтар гэтага артыкула Ян Квасоўскі з Беластока прадстаўляе канфлікт у ГДК і звязаныя з ім абставіны тэндэнцыйна і хлусліва. Наколькі мне вядома, дырэктар Мікалай Бушко напісаў у „Выбарчую газету“ рэпліку, у якой, абараняючы сваё імя, указвае на яўную хлусню і падтасоўку фактаў з мэтаю вынесці публічны прысуд яму яшчэ перад вырашэннем канфлікту начальнікам горада Гайнаўкі Ядвігай Рудзінскай-Патэюк. Застаецца спадзявацца, што рэпліка будзе апублікавана, што салідарніцкі бок не займеў манаполіі на праўду і захоча прыслухацца да голасу абвінавачанага.

У чацвер (30 лістапада) у вячэрняй праграме тэлебачання „Панарама дня“ выступіла Міністр культуры і мастацтва Ізабела Цывінская, заявіўшы, што едзе на Беласточчыну, паколькі вядома ёй, што ў Гайнаўцы ўзнік канфлікт паміж палякамі і беларусамі, і яна хоча паспрыяць яго палагоджанню. Заяўленні салідарнікаў, што канфлікт не мае нацыянальнай асновы, займелі якраз адваротны вынік. Гэта тыповы сацыялагічны эфект: чым даўжэй і гучней ты б'ешся ў грудзі і запэўніваеш, што маеш рацыю, тым больш выклікаеш недавер да сябе. Пані міністр спаткалася з працаўнікамі ГДК у суботу (2 снежня) а 18 гадзіне.

Ад панядзелка да пятніцы працавала спецыяльная камісія, створаная начальнікам Гайнаўкі дзеля разгляду закідаў, прадстаўленых дырэктару Бушко групай салідарнікаў у ГДК. Камісія закончыла працу ў пятніцу і прадставіла свае высновы пані Я. Рудзінскай-Патэюк. Рашэнне цяпер за ёю. Адчуваючы, што канфлікт у ГДК можа выклікаць абвастрэнне міжнацыянальных суадносін палякаў і беларусаў на Беласточчыне, двойчы сустракаліся прадстаўнікі Беларускага грамадскага камітэта „Грамада“ і Рады грамадзянскіх ініцыятываў пры беластоцкай „Салідарнасці“ з мэтаю знайсці вырашэнне шляхам кампрамісу. У супольным камюніке, апублікаваным у „Газеце Вспулчэснай“ (29 лістапада), гаворыцца, што „Грамада“ і вышэй згаданая Рада звернуцца да ўдзельнікаў канфлікту з прапановай кампрамісных вырашэнняў. Наколькі мне вядома, не ўдалося знайсці такога вырашэння, якое задавальняла б канфліктуючыя бакі і астатніх працаўнікоў ГДК, якія не прымаюць удзелу ў салідарніцкім пратэсце (іх у ГДК большасць). Уражанне такое, што салідарніцкі бок урэшце зразумеў, якія грамадскія паслядоўнасці займеў гэты канфлікт, і намагаецца знайсці „ганаровае выйсце“ з яго. Якое мае быць тое „ганаровае выйсце“, ніхто не змог у пятніцу, перад візітам пані міністр, дакладна сабе ўявіць.

Пані міністр заявіла на сустрэчы, што сама не прагне ўмешвацца ў канфлікт і звяртаецца да канфліктуючых бакоў з просьбай закончыць яго кампрамісным пагадненнем. Факт грамадскага напружання на Беласточчыне пані Ізабела Цывінская ацаніла як вельмі нядобры ў сучаснай сітуацыі для ўрада Тадэвуша Мазавецкага. Нельга нам дапускаць да выспявання і пашырання міжнацыянальных канфліктаў, гаварыла далей пані міністр. Магчыма, добра сталася, што гэты нарыў канфлікту лопнуў якраз цяпер, бо сітуацыя можа яшчэ ачысціцца.

Пані Эва Коркус, завадатарка пратэсту ў ГДК, заявіла, што канфлікт мае ўнутраны, працаўнічы характар і намёкам дала зразумець, што „Салідарнасць“ не з'яўляецца бокам у ніякім міжнацыянальным канфлікце.

Пан Гмітэр з тэрытарыяльнай камісіі „Салідарнасці“ ў Гайнаўцы сцвярджаў, што грамадскае хваляванне вакол канфлікту ў ГДК абсалютна не было выкліканае салідарніцкім бокам, што гэтаму спрычынілася нейкая іншая грамадская сіла. Хто меўся на ўвазе, пан Гмітэр не сказаў.

Сакратар ГП БГКТ і адначасова прадстаўнік ініцыятыўнай групы „Грамады“ Віктар Стахвюк у сваім выказванні абасноваў заангажаванасць вышэй згаданых дзвюх беларускіх сілаў у вырашэнне гэтага канфлікту. Па-першае, сцвердзіў В. Стахвюк, Мікалай Бушко з'яўляецца членам Прэзідыума ГП БГКТ, таму не трэба здзіўляцца, што БГКТ зацікаўлена абаронаю свайго прадстаўніка. На гэта БГКТ, як грамадская арганізацыя, мае права. Па-другое, ні БГКТ, ні „Грамада“ не могуць заплюшчваць вочы на тое, як рэагуюць на канфлікт у ГДК беларусы Беласточчыны. Як ні ацэньваць прычыны канфлікту ў Гайнаўцы, беларусы на Беласточчыне ўспрыймаюць яго ў першую чаргу як спробу атакі „Салідарнасці“ на беларуса, віднага прадстаўніка беларускага грамадска-культурнага руху ў Польшчы. Гэта выклікае грамадскае хваляванне і трывогу. Па-трэцяе, БГКТ і „Грамада“ прагнуць, каб усялякія канфліктныя сітуацыі вырашаліся на Беласточчыне згодна з правам, а не бяспраўем. Забастовачнае становішча ў ГДК Віктар Стахвюк акрэсліў як бяспраўнае, паколькі пратэст „Салідарнасці“ ў ГДК распачаўся без папярэджання, без ранейшай спробы пашукаць болей памяркоўнага вырашэння канфлікту. Удзел у працах спецыяльнай камісіі прадстаўнікоў забастовачнага камітэта і непрысутнасць у ім хоць аднаго прадстаўніка дырэктара Бушко таксама належыць ацэньваць як факт яўна недэмакратычны. Прэсавыя публікацыі наконт канфлікту ў ГДК вытварылі атмасферу псіхічнага тэрору. „Грамада“ і БГКТ не хочуць дапус-

(Працяг на стар. 5)

У полі зацікаўлення — Беларусь

Размова з Юрыем Лабынцавым, навуковым супрацоўнікам Інстытута славяназнаўства і балканістыкі АН СССР

Ян Максімюк: — Пане Лабынцаў, нашу размову мне хацелася б пачаць з пытання пра „Скарынаўскі каляндар", які л... выйшаў у выдавецтве „Маст... кая літаратура" ў Мінску. Мы ў Беластоку чыталі пра яго ў прэсе, аднак жа дастаць гэтае выданне аказалася задачай проста немагчымай. Ніхто не змог нас дакладна праінфармаваць, якім чынам „Каляндар" распаўсюджваўся. Ён выйшаў, гэтага ніхто не адмаўляў, але тыраж недзе знік. Можа вы, як укладальнік „Скарынаўскага календара", маглі б праліць святло на гэтае загадкавае выдавецкае мерапрыемства.

Юрый Лабынцаў: — Што ж, каляндар быў задуманы даволі даўно, увесь выдавецкі працэс трываў гадоў пяць. Выйсці яму было наканавана пад скарынаўскае 500-годдзе, як аказваецца. Апроч каляндарнай часткі, як ведаеце, да выдання далучаны фотатыпічны передрук кнігі „Эклезіяст", выдадзенай Скарынам у 1518 годзе ў Празе. Сказаўшы праўду, дзеля перавыдання гэтага знакамітага скарынаўскага перакладу і ўзнікла ў мяне ідэя скласці гэты каляндар. Раней хіба час быў яшчэ не той, ці што, таму і выданне календара замаруджвалася. Цяпер жа плануецца перавыданне ўсіх кніг скарынаўскага перакладу, так што і слова Скарыны нарэшце перастала быць на Беларусі крамолай.

Наконт таго, як дастаць „Скарынаўскі каляндар", нічога вам не магу параіць, бо і сам я не ведаю, дзе прыдбаць хоць адзін-два экзэмпляры. Тыраж выдання быў невялікі — 1000 экзэмпляраў. Як ён разыходзіўся — не ведаю. Суцяшальнае ва ўсім гэтым тое, што „Скарынаўскі каляндар" мае быць перавыдадзены. Тады і вы, і я будзем мець яшчэ адзін шанц, каб паспрабаваць ухапіць тую кніжыцу.

— Так, несумненна паспрабую. Скажыце, калі ласка, чым займаецеся цяпер? Усё скарынаўскай тэмай?

— Неўзабаве мае выйсці мая кніжка пра беларускую літаратуру XVI стагоддзя, дакладней кажучы, пра беларускую друкаваную літаратуру, пачатак якой заклаў Францыск Скарына. Так што гэта можна лічыць працягам скарынаўскай тэмы. Болей маштабнай задумай, разлічанай на які дзесятак гадоў, з'яўляецца серыя „Гісторыя кніжнай культуры Падляшша", якую будзе выдаваць АН СССР. Запланавана пяць выпускаў у гэтай серыі. У першым выпуску знойдзецца поўная бібліяграфія прац адносна кніжнай культуры Падляшша. У другім — апісанне кірылічных выданняў на старабеларускай, царкоўнаславянскай і рускай мовах. Практычна, матэрыялы ў гэтыя дзве часткі ўжо падрыхтаваны. Трэцяя частка будзе прысвечана выданням, друкаваным лацінскім шрыфтам на польскай, лацінскай і літоўскай мовах. У чацвёртай будуць апісаны рукапісныя кнігі, што перапісваліся ў Супрасльскім манастыры. Іх звыш сотні. Пяты выпуск будзе прысвечаны кніжным зборам на Падляшшы.

— Хто гэта робіць? Разумею, што вы гэтым займаецеся. На каго яшчэ можаце разлічваць?

— У асноўным разлічваю на сябе самога, можа, яшчэ на 2—3 чалавек.

— Адкуль у вас зацікаўленасць Падляшшам?

— Я закончыў Вроцлаўскі універсітэт, філалагічны і бібліятэказнаўчы факультэты. Таму лічу сябе падрыхтаваным да гэтай працы, так сказаць, па прафесійнай лініі. Падчас мае вучобы я не адзін раз наведваў Падляшша, бываў у Супраслі. Так што і гэтая зямля і людзі мне вядомыя. Хаця жыву і працую ў Маскве, з Беларуссю, з яе гісторыяй і культурай у мяне кроўныя сувязі. Мой бацька — беларус з Магілёўшчыны.

— Ці апрача гэтай бібліяграфічнай серыі можам спадзявацца ад вас яшчэ нечага пра Падляшша?

— Я задумваю кніжку пра пачынальнікаў беларускага адраджэння ў першай палове XIX стагоддзя. Адным з яе герояў, калі можна так сказаць, будзе беларускі славіст сусветнага значэння Міхаіл Баброўскі. Яго ж карані адсюль, з Падляшша. Ён нарадзіўся ў вёсцы Вулька (цяпер Вулька Выганоўская ў Арлянскай гміне). Закончыў Віленскі універсітэт, вывучаў славянскія мовы і літаратуры ў Заходняй Еўропе, потым стаў прафесарам Віленскага універсітэта, там кіраваў беларускім літаратурна-філалагічным гуртком. У сваіх шматгадовых падарожжах па славянскіх краінах ён назбіраў шмат рэдкіх кніг, рукапісаў і дакументаў. Адкрыў некалькі помнікаў літаратуры, якія маюць неправільнае значэнне ў гісторыі, між іншым, адшукаў і апісаў славуты Супрасльскі рукапіс з XI ст. Ён сабраў бібліятэку самых рэдкіх кірылічных выданняў і рукапісаў, з якіх, на жаль, няшмат дажывала да сённяшніх дзён. Ён быў першым славістам, хто пачаў займацца глагалічнай кніжнасцю, балгарыстыкай, ён першы апісаў славянскія рукапісныя зборы ў Ватыкане. На жаль, значная частка з яго навуковай спадчыны не збераглася. Напісаў і рыхтаваў шмат, выдадзена было ўсяго некалькі прац. Не збераглася і яго праца „Пра характэрныя моўныя звароты беларускага народа".

— Маю такое ўражанне, што перад даследчыкамі беларускай гісторыі і культуры ўсё яшчэ ляжаць аблогай некранутыя абшары, памер якіх нават у прыблізнасці цяжка сабе ўявіць. Хто ведае, колькі нераскрытых шырэйшаму грамадству старонак нашай гісторыі мы будзем заўдзячваць такім вось энтузіястам, як вы, раскіданым па ўсім свеце.

— Не ведаю якраз, ці мая роля ў гэтым будзе ажно такая значная. Іншая справа, што беларускімі пытаннямі займаецца шмат хто з-па-за Беларусі, у Заходняй Еўропе, у Амерыцы. Міжнародныя кантакты беларусаведаў пакуль што невялікія і аказіянальныя. Думаю, што нядрэнна было б паруліцца пра стварэнне нейкай формы цяснейшага супрацоўніцтва і абмену навуковай думкай. Несумненна настаў час стварыць нейкае міжнароднае згуртаванне ці асацыяцыю беларусістаў, накшталт такой, якую сёлета паклікалі ўкраіністы. Гэта толькі спрыяла б пашырэнню ведаў пра Беларусь, як у БССР, так і ва ўсім свеце. Нейкая супольная праграма даследаванняў, супольныя навуковыя канферэнцыі, навуковае перыядычнае выданне такой асацыяцыі — гэта толькі некаторыя формы міжнароднага супрацоўніцтва ў пытаннях беларускай гісторыі і культуры.

— Мне здаецца, гэта надзвычай важкая прапанова. Будзем спадзявацца, што яна не застанецца без водгуку. Сардэчна вам дзякую за наведанне нашай рэдакцыі і за размову.

Гутарыў Ян Максімюк

Свойскія малюнкі

Паўночны Востраў — старая клуня. Мал. У. Петрука.

ЗА ШТО МЫ ПЛАЦІМ?

Многія жыхары вёсак часта ставяць пытанне: „За што мы плацім камінарам? Што гэта за падатак? Ці так быць павінна?"

У майго суседа вароны-галкі завалілі комін і ён мусіў сам лезці на хату і яго чысціць.

Камінар, які вельмі часта нас наведвае, калі адкрые дзверы, зараз голасна заяўляе: „Чысцім — чысцім", але за работу не бярэцца. Вось і таму пытанне: ці мае ён права без работы браць грошы, бо комінаў ён чысціць не хоча. Хочам ведаць, як доўга будзе камінар чысціць кішэні ў гаспадароў і хто будзе чысціць коміны? А можа кааператыў камінараў у Беластоку перастане прысылаць нам зборшчыка грошай, які толькі крычыць: „Чысцім!"

Дзядзька Захар

Бібліяграфічны куточак

АЎКЦЫЁН У БЫДГАШЧЫ

XV Быдгаскі антыкварны аўкцыён адбудзецца 13—14 снежня г.г., у Акруговым музеі (Быдгашч, вул. Гродзка 9—11). Нашых бібліяфілаў павінны зацікавіць наступныя выданні:

Poz. 13 — Akty izdavaemye Vilenskoju Archeograficzeskoju Kommissieju, T. 18: Akty o kopnych sudach, Vilna 1891. Cena wywoławcza 30 tys. zł.

Poz. 14 — Jak wyżej..., T. 23: Akty chołmskago grodskago suda, Vilna 1896. C. w. 30 tys. zł.

Poz. 15 — Jak wyżej..., T. 24: Akty o bojarach, Vilna 1897. C. w. 40 tys. zł.

Poz. 25 — Archiwum domu Radziwiłłów (Listy ks. M. K. Radziwiłła Sierotki, Jana Zamojskiego, Lwa Sapiehy), Kraków 1885. C. w. 6 tys. zł.

Poz. 142 — Chełchowski E., Sowiecka gospodarka na ziemiach wschodnich R. P., Londyn 1954. C. w. 2,4 tys. zł.

Poz. 201 A — Dobaczewska W., Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w latach 1920—1937, Sprawy polityczne i społeczne, Wilno 1938. C. w. 3,6 tys. zł.

Poz. 333 — Jacek-Rolicki T., Emancypacja Świtezianki i inne szaleństwa (Felietony i szkice poświęcone ziemi nowogródzkiej), Nowogródek 1934. C. w. 2,8 tys. zł.

Poz. 371 — Kamieniecki W., Społeczeństwo litewskie w XV wieku, Warszawa 1947. C. w. 1,6 tys. zł.

Poz. 437 — Kościałkowski S., Antoni Tyzenhauz, podskarbi nadworny litewski, T. 1—2, Londyn 1970—1971. C. w. 60 tys. zł.

Poz. 511 — Likowski T., Historya Unii Kościoła ruskiego z Kościołem rzymskim, Poznań 1875. C. w. 3 tys. zł.

Poz. 615 — Pamiętniki Murawiewa Mikołaja Mikołajewicza „Wieszatiela" 1863—1865, Włochy 1945. C. w. 6 tys. zł.

Poz. 694 — Piscovaja kniga grodnenskoj ekonomii s pribavlenijami, izdannaja Vilenskoju Kommissieju dlja Razbora Drevnich Aktov, Czast' 1, Vilna 1881. C. w. 30 tys. zł.

Poz. 846 — Szeptycki S., Front litewsko-białoruski 10 marca 1919 — 30 lipca 1920, Kraków 1925. C. w. 6 tys. zł.

Poz. 1044 — Gloger Z., Dolinami rzek, Opisy podróży wzdłuż Niemna, Wisły, Bugu i Biebrzy, Warszawa 1903. C. w. 8 tys. zł.

Poz. 1048 — Hedemann O., Dawne puszcze i wody, Wilno 1934. C. w. 4 tys. zł.

Poz. 1082 — Łopalewski T., Między Niemnem a Dźwiną, Ziemia Wileńska i Nowogrodzka, Poznań 1938. C. w. 48 tys. zł.

Poz. 1119 — Odlanicki-Poczobutt' S., Województwo Nowogródzkie, Wilno 1936. C. w. 16 tys. zł.

Poz. 1211 — Wołłosowicz S., Litwa i Białoruś, Cz. 1: Budowa fizyczno-geograficzna, Warszawa 1920. C. w. 5 tys. zł.

Poz. 1237 — „Ateneum Wileńskie" (Wilno), R. 1923, nr 3—4, C. w. 2,4 tys. zł.

У аўкцыёне можна прыняць удзел пісьмова. Тады заказ трэба пасланць лістам, у якім неабходна назваць нумар пазіцыі, прозвішча аўтара, першыя словы загалоўка, а таксама найвышэйшую суму грошай, якую заказчык згодны заплаціць за кніжку ці часопіс. Заказы высылаць па адрасу: Antykwariat Naukowy, Stary Rynek 16, 85-105 Bydgoszcz, (tel. 22-19-77).

Пётр Байко

Замалёўкі з жыцця

ПАЙШЛА ЗА ХАРОШАГА

— Чаго ты ўсё перабіраеш? — пытала Юліту бабуля.

— Як мне не перабіраць, калі ўсе хлопцы не ў маім гусце! Я выйду замуж толькі за чорнага і кучаравага, вельмі прыгожага хлопца.

— Глядзі, каб гора не зажыла, — сказаў бацька.

Юліце пашанцавала. Аднойчы на танцах пазнаёмілася з прыгожым кучаравым юнаком. Праз чатыры месяцы адбылося вяселле. Цэлы тыдзень Юліта не магла нацешыцца сваім мужам. На другі тыдзень Юрка выйшаў купіць папяросы і не вярнуўся.

Жанчына не ведала, што рабіць. Паехала да бацькоў Юркі. Свёкры не ведалі, куды дзеўся сын. Юліта наведала сясцёр і братоў мужа. Пайшла на прадпрыемства, дзе працаваў.

Хацела ўжо пайсці ў міліцыю, але на чацверты дзень муж з'явіўся. Глянула Юліта на яго і як не крыкне:

— А Божа мой! За каго я выйшла?!

— Што? Ты не ведаеш за каго? За Юрку Кульбаку. Можа пазнаёмімся?

— Ты праклятьі ашуканец! Валасы тырчаць як стрыбулі! Фарба аблезла! Белы як маслянка! Невядома што! Дзе ты быў?!

— У сваёй нарачонай, — спакойна адказаў Юрка. — Хацеў з ёю апошні раз пагуляць, бо яна таксама ў гэтую нядзелю выходзіць замуж. Валасоў я не фарбаваў і не рабіў завіўкі, а насіў парык. Так я дзяўчатам, бачыш, больш падабаўся. Цяпер ажаніўся, то буду хадзіць без парыка.

Тыдзень было добра. Пасля муж пачаў піць і скандаліць. Часта прыходзілася Юліце начаваць у суседзяў. Жанчына зацяжарыла і сказала аб гэтым мужу — думала, што можа адумаецца. Муж напіўся і пабіў яе. Крычаў, што дзіця не яго, а нейкага суседа.

Юліта нарадзіла сына. Мела надзею, што муж зменіцца. Юрка „апіваў" сына з сябрамі і забраў жонку дадому на таксі.

Два тыдні было добра, а пасля зноў пачаў піць і біць жонку. Юліта прасіла мужа, каб апамятаўся. Так было паўгода.

Аднойчы Юліта пайшла да лекара і даведалася, што зноў цяжарная, ужо другі месяц.

— Ужо зноў з нейкім зрабіла! — раскрычаўся Юрка і выгнаў жонку з хаты.

Вярнулася заплаканая Юліта да бацькоў „з адным дзіцём у пушку, а з другім у трыбушку".

— Вось табе чорны і кучаравы! — пляснула рукамі маці.

Аўрора

У службе настаўнікам

(Працяг са стар. 1)

тва з галіны методыкі навучання беларускай мовы. Апрача таго, абедзве установы будуць наладжваць супольныя канферэнцыі па абмене вопытам у працы з настаўнікамі, а таксама рэгулярна сустракацца для абмеркавання далейшага супрацоўніцтва.

Іменна дзякуючы гэтаму супрацоўніцтву беластоцкая бібліятэка спадзяецца атрымаць ад гродзенцаў шырокую дапамогу ў пашырэнні ў сваіх бібліятэках фонду метадычнай кніжкі для навучання беларускай мовы, а таксама папаўнення навейшымі выданнямі бібліятэкі з галіны мастацкай беларускай літаратуры.

Са свайго боку наша бібліятэка вядзе шырокі збор метадычнай літаратуры і энцыклапедычнай кніжкі на польскай мове. На просьбу беластоцкай бібліятэкі дапамагчы ў арганізаванні кніжнага фонду польскай кніжкі ў Гродзенскім інстытуце адгукнуліся шматлікія выдавецтвы ў

Успамін пра Віктара Ярмалковіча

15 снежня мінае два гады ад смерці Віктара Ярмалковіча — шчырага беларускага патрыёта, даследчыка беларускай гісторыі, галоўным чынам, да першай сусветнай вайны і міжваеннага перыяду (між першаю і другою сусветнымі войнамі) у Заходняй Беларусі і часу нямецкай акупацыі. Сам, зрэшты, быў ён увасабленнем тых падзеяў, удзельнікам іх на працягу 71-гадовага жыцця, калі-некалі па сваёй волі, іншы раз незалежна ад яе.

Сын селяніна з вёскі Юшкі, што на Віленшчыне. Пасля заканчэння пачатковай школы ў суседніх Табарышках, заапекаваліся ім беларускія манахі з Друі. Яны мелі там сваю гімназію, і такім чынам трынаццацігадовы Віктар стаў гімназістам. Жорсткія ўмовы манастырскага жыцця, безупынная фізічная праца апрача навукі, да таго сум за сям'ёю сфармавалі трывалае пачуццё абавязку, цярплівасці, самаахвярнасці і скромнасці. Там замацавалася ў ім пачуццё нацыянальнай свядомасці і гордасці. Такім Віктар ужо і астаўся на ўсё жыццё. Цяжкая хвароба і хуткая смерць бацькі прымусіла спыніць у 1936 г. навуку ў шостым класе гімназіі, заапекавацца гаспадаркаю і сям'ёю. Загартаваны ўмовамі цвёрдага жыцця, Віктар не паддаўся. Вечарамі, пасля працы на гаспадарцы прадаўжаў вучыцца дома. У 1937 г. здаў экзамен у сёмы клас Віленскай беларускай гімназіі, а пасля паспяховага яе заканчэння паступіў на юрыдычны факультэт Віленскага

універсітэта (беларускіх манахаў з Друі віленскі епіскап Ялбжыкоўскі разагнаў з іх радзімы па ўсім свеце).

Рэпетытарскай працай зарабляў сабе Віктар на скромнае студэнцкае ўтрыманне і, нягледзячы на нарастаючае праследаванне беларускага руху, актыўна дзейнічаў у Беларускім студэнцкім саюзе і ў рэдакцыі „Хрысціянскай Думкі". Наступстваў гэтай дзейнасці не прышлося аднак чакаць доўга. У жніўні 1939 г. паліцыя арыштоўвае яго і як злачынцу запірае ў канцэнтрацыйны лагер Картуз-Бяроза. Нечалавечае, як пасля ўспамінае, глуменне над вязнямі, пазбаўленымі кроплі вады ў спякотныя жнівеньскія дні, не трывала аднак доўга. Нямецкая агрэсія на Польшчу вызваліла вязняў Бярозы. Вярнуўшыся ў Вільню, канчае універсітэт (ужо ва ўмовах літоўскай дзяржавы). Неўзабаве прыходзіць наступнае вызваленне Чырвонай Арміяй, і В. Ярмалковіч атрымоўвае працу ў Вільні як юрыст. На змену зноў прыйшлі нямецкія захопнікі, што прыкідваліся таксама вызваліцелямі, і неадкладна паклікалі мясцовую адміністрацыю, у тым і суд. Віктар накіроўваецца на працу аплікантам у міравым судзе ў Лідзе, а пасля пераводзіцца на становішча міравога суддзі ў Шчучын. Тут пачалася яго праўдзівая драма. Пераведзены з Ліды з апініяй абаронцы мясцовага беларускага жыхарства, сустракаецца з варожасцю шчучынскай паліцыі (з перавагай даваенных кадраў). У Лідзе толькі чуў пра шматлікія забойствы беларускіх грамадзян, у тым ліку і сялян. У Шчучыне, успамінае Віктар, гінулі амаль на яго вачах вартасныя, блізкія яму людзі: настаўнікі за навучанне беларускай мовы, напр., Павел Шмітун, Аляксей Станкевіч, Марыя Боська, дзве маладыя настаўніцы з Ражанкі, студэнт Рандарэвіч, святар Аляхновіч з матушкай Вольгай, ні ў чым не вінаватыя 8 сялян з вёскі Сарокі, сем'і Захарэвіча і Клышэвіча, селянін Панкевіч і шмат іншых, замучаных нечалавечым спосабам. Умовы жыц-

Польшчы, у тым ліку такія, як Школьныя і педагагічныя выдавецтвы, Навукова-тэхнічнае выдавецтва, Кніжны склад у Варшаве, выдавецтвы „Аркады", „Ассалінэум", „Іскры", Літаратурнае выдавецтва, выдавецтва „Ведза Повшэхна" і іншыя. Прыслалі кніжкі складавыя бібліятэкі з Эльблёнга і Яленяй Гары.

Значная частка метадычнай літаратуры, а таксама больш 5.000 тамоў розных кніжак ужо перададзена гродзенцам. Збор кніжак для гродзенскіх школ і бібліятэк працягваецца.

Падобную акцыю вядуць у Гродне працаўнікі Інстытута ўдасканальвання настаўнікаў. Маем надзею, што і настаўнікі беларускай мовы і беларускія дзеці ў Польшчы атрымаюць цікавую і патрэбную літаратуру ад гродзенцаў. Пакуль што, як паведаміў дырэктар Ваяводскай педагагічнай бібліятэкі, у Беласток дайшлі дзве партыі беларускіх кніжак (разам каля 1.000 тамоў), а сярод іх такія важныя, як нядаўна выдадзены Статут Вялікага княства Літоўскага, энцыклапедычны даведнік Ф. Скарыны, шматтомныя зборы твораў І. Мележа, В. Быкава, М. Танка і іншых беларускіх пісьменнікаў. Можна таксама ўжо пазычыць у педагагічнай бібліятэцы новы і вельмі цікава рэдагаваны метадычны часопіс „Беларуская мова і літаратура ў школе", які выходзіць у Мінску, а падпіску на яго зрабіла Ваяводская педагагічная бібліятэка.

Але вернемся да юбілею. У час яго былі ўручаны працаўнікам бібліятэкі высокія дзяржаўныя ўзнагароды. З вялікай радасцю

На выстаўцы педагагічнай літаратуры розных краін, якая была арганізавана ў Ваяводскай педагагічнай бібліятэцы з нагоды юбілею: Ірына Грабавецкая — старшыня акруговага праўлення Саюза польскіх настаўнікаў і дырэктар Дома кніжкі ў Беластоку Аляксандр Пугацэвіч.

былі прыняты для бібліятэкараў два Кавалерскія Крыжы Ордэна Адраджэння Польшчы. Атрымалі іх намеснік дырэктара Ваяводскай педагагічнай бібліятэкі ў Беластоку Аліцыя Лунеўская і кіраўнік філіяла ў Гайнаўцы Ірына Кастэра.

Шмат было ўручана іншых высокіх узнагарод, дыпломаў і падзяк. Былі таксама віншаванні для бібліятэкі-юбіляркі ад установ і школ Беласточчыны. Свае віншаванні і падарункі прывезлі таксама гродзенцы. На чале дэлегацыі прыехала дацэнт Інстытута ўдасканальвання настаўнікаў Станіслава Белахвостава. З прыемнасцю прынялі госці інфармацыю, што філіялы педагагічнай бібліятэкі, якія працуюць на тэрыторыі, заселенай беларусамі, г.зн. бібліятэкі Бельска і Гайнаўкі, займаюць пастаянна вядучае месца ў працы Ваяводскай педагагічнай бібліятэкі. І вялікае дзякуй ім за гэта!

Сённяшняя школа ў крызіснай Польшчы абыходзіцца ўжо без многіх вельмі патрэбных рэчаў. І проста цудоўна, што яшчэ нармальна працуюць бібліятэкі. Бо без іх не могуць абыходзіцца ні настаўнікі, ні самі школы, ні студэнты. Можам таксама цешыцца, што знайшлася бібліятэка, якая ў сваёй будзённай працы памятае пра нас, беларусаў, пра дзяцей, якія вучацца беларускай мове, пра настаўнікаў, якія геройскімі намаганнямі вышукоўваюць беларускія кніжкі для сваіх выхаванцаў. Дзякуем бібліятэцы і бібліятэкарам за тое, што не выпускаюць са свайго поля бачання настаўнікаў беларускай мовы, дбаюць пра іх, дапамагаючы ў павышэнні кваліфікацыі, індывідуальна падшукоўваючы патрэбную ім літаратуру.

Маем надзею, што дзякуючы супрацоўніцтву з Беларуссю, у Ваяводскай педагагічнай бібліятэцы, у яе аддзелах і філіялах будзе ўсё багацейшы выбар беларускай літаратуры — і педагагічнай, і мастацкай, асабліва з навейшых выданняў.

Яніна Чэрнякевіч
Фота аўтара

ця сталі невыноснымі, але В. Ярмалковіча не зламалі. Ён, верны прынцыпу справядлівасці, бараніў сваім аўтарытэтам суддзі кожнага перад незалежнай карай і выпрацаваў сабе прыхільнасць людзей.

Калі аднак у 1944 г. запанавала поўная анархія і насіліўся тэрор, Віктар з жонкаю Яўгеніяй выехалі пачаткова ў Варшаву да сваякоў, а пасля пасяліліся ў гарадзе Віскупец, што на Мазурскім прыазер'і.

У лістападзе 1949 г. былі абое арыштаваны, перададзены савецкай контрразведцы ў Варшаве, а пасля перавезены ў яе распараджэнне ў Легніцу. Як ні дзіўна, але час паказаў пасля, што такі зварот лёсу быў праменьчыкам шчасця ў іх нядолі. Тая вайсковая ўстанова, не падпарадкаваная берыеўскім планам даставы кантынгентаў нявольнікаў, мела заданне выяўлення сапраўдных ворагаў і злачынцаў. Праўдівы дакладнае расследаванне справы, не знайшла прычыны абвінавачвання і зняволення Віктара і яго жонкі, але паліла іх грамадзянамі СССР і запрапанавала падпісаць заяву на вяртанне на „родину". Ці ж магчыма было б не скарыстаць з такой прапановы? Пытанне лішняе. Такім чынам, пасля цяжкасцяў допытаў і даўжэзнага падарожжа ў „цялятніках" апынуліся яны ў калгасе пад Іркуцкам, а пасля ў самым Іркуцку. Нягледзячы на перасцярогі зычлівага ім вышэйшага афіцэра МГБ, вярнуліся адтуль на зморвную Бацькаўшчыну і адразу ўзяліся за настаўніцкую працу ў Старым Сяле на Віленшчыне. Віктар, назначаны дырэктарам занядбанай школы, хутка паставіў яе на ногі, а ў сяле арганізаваў культурнае жыццё. Мясцовым вараціламі аднак тая было недаспадобы. Яны прыдумалі Ярмалковічу закіды антысталінскай прапаганды і яшчэ некалькі іншых недарэчных абвінавачванняў, што хапіла, каб у 1952 г. чалавека арыштаваць і асудзіць паводле нормы, г. зн. на 25 гадоў лагера.

Пасля смерці Сталіна ў 1953 г. пачаліся разлікі са сталінска-берыеўскім тэрорам. У 1956 г. Віктар быў прызнаны зноў невінаватым. Звольнены ад усіх прыпісаных яму закідаў, вярнуўся да сваёй вернай жонкі і сына, але ўжо не бачыў мэты працягваць бессэнсоўнае „змаганне з вятракамі". Выехаў з сям'ёй зноў у Віскупец і там дажыў да канца сваіх дзён. Працаваў зубным тэхнікам, а ўвесь вольны час прысвячаў гістарычным доследам. Усё сваё свядомае жыццё быў у цэнтры беларускага грамадскага руху, быў сведкам і ўдзельнікам нацыянальнага, культурнага і эканамічнага змагання. Быў сведкам і ахвярай нялюдскіх варожых расправаў са змагарамі за сваю беларускую тоеснасць і з іх сімпатыкамі. Рупліва рэгістраваў вядомыя яму з аўтопсіі падзеі і збіраў інфармацыі гістарычнага значэння. Аналізаваў вядомыя яму факты і здарэнні. Сабраў неацэнныя матэрыялы, што змогуць запоўніць белыя плямы гісторыі беларускага народа.

Апрацаваныя сваіх — апрача артыкулаў „Беларускі студэнцкі саюз у Вільні" („Сустрэчы" № 6), „Беларуская хрысціянская дэмакратыя" („Więź" № 11/1988) ці заметкі пра Адама Станкевіча („Слоўнік біяграфічны") — не публікаваў.

Які лёс суджаны яго ўспамінам „На жыццёвых хвалях" ці манаграфіі Ліды і Лідчыны ды іншым апрацаванням, пакажа будучыня. Страта іх была б вялікай шкодай для беларускай гістарыяграфіі.

Зморваны невылечнай хваробай, ніколі не наракаў у часе адведвання яго ў шпіталі. Нягледзячы на цярпенне, цікавіўся грамадскім жыццём, рухам беларускіх студэнтаў у Польшчы.

Памёр дома. У апошнюю дарогу праводзілі яго вялікаю грамадою жыхары Віскупца, у якіх, відаць, заслужыў пашану. Ніхто, аднак, апрача непрытомнай ад гора жонкі і сына, ды яшчэ варшаўскага студэнта Мікалая Ваўранюка і мяне, не ведаў, каго сапраўды аддаюць біскупецкай, чужой памершаму зямлі. Пакладзены намі скромны букецік у нацыянальных колерах у моры іншых вянкоў і букетаў сведчыў хутчэй аб няўдзячнасці землякоў, чымсьці аб заслужанай пашане яго памяці.

Янка Жамойцін

Ад рэдакцыі: Нью-йоркскі „Беларус" у № 363 з кастрычніка г.г. у занатоўцы „Працы Віктара Ярмалковіча" паведамляе: „Інстытут Беларусаведы ў гор. Ляймэне ў Заходняй Нямеччыне выдаў ксераксны тэхнікай тры машынапісныя працы сьв. пам. Віктара Ярмалковіча: „З падвіленскіх палёў. Мінулае, выпісы і іншы матэрыял" (213 б.). „Права і дзяржава. Асноўныя паняцці права з нарысам гістарычнага развіцця дзяржаўнасьці і права Беларусі" (200 б.) і „Крывы горад — Вільня" (53 б.)".

ДЭМАКРАТЫЯ ПА-ГАЙНАЎСКУ

(Працяг са стар. 2)

ціць да псіхічнага лінчу дырэктара Бушко. Права абароны беларусаў — гэта неад'емнае права БГКТ і „Грамады". Ад яго мы не адступімся, бо хочам жыць у прававой і дэмакратычнай дзяржаве, закончыў В. Стахвюк.

На гэтым спатканне з паняй міністр закончылася.

Такім чынам, усё яшчэ вісіць у паветры. Канфлікт не закончыўся. Я папрасіў пракаментаваць гэты канфлікт Ірэну Парфенюк, адну з працаўніц ГДК, якія не прынялі ўдзелу ў пратэсце. І. Парфенюк сказала коратка: „Увесь гэты час яны баставалі, а мы — працавалі".

Калі я пакідаў Гайнаўку ў нядзелю вечарам, на стэндзе каля касцёла кінуўся мне ў вочы плакат. Я перапісаў сабе яго змест: „Людзі! Надышоў час, каб штосьці зрушылася, каб не вырашалі „Пра нас без нас", каб з намі лічыліся, каб „Культура была ў доме культуры". Калі маеце штосьці сказаць на гэтую тэму, то прыйдзіце 4 снежня 1989 г. на сустрэчу, якая адбудзецца пры вуліцы 1 Мая 20 з 18 гадз." І падпісана: „Моладзь" (Гэта, вядома, пераклад з польскай мовы).

Плакат-ананімка, па сутнасці справы. Якая моладзь маецца на ўвазе?

1 Мая 20 — гэта адрас тэрытарыяльнага бюро „Салідарнасці" ў Гайнаўцы.

Ян Максімюк

СЛЁЗЫ АЛЕСІ

Хтосьці ў Чарнобыльскім лесе
Голасна плача вясною,
Пэўна вось тая Алеся,
Што клічуць царыцай лясною.

Ніхто супакоіць не можа,
Ні бацька, ні сёстры, ні маці.
А можа хто з вас дапаможа
Ад плачу яе нам суняці?

Хто ж выклікаў горкія слёзы?
Хто ж мог так балюча даняці?
Аб гэтым хай скажуць бярозы,
Во ім давялося пазнаці.

Яны напаткалі страшэннае ліха,
Якое прынесла шмат гора і слёз:
У роднай дуброве зрабілася ціха,
Усіх непакоіць Чарнобыля лёс.

Раней вось на гэтым прыгожым
узлессі,
Як музыка, пчолы звінелі,
А жураўлі на Палессе
Бясконца ляцелі й ляцелі.

Ліліся вакол салаўіныя трэлі,
Зязюля лічыла Алесі гады,
Дубы векавыя зусім не старэлі,
Ніхто не чакаў той вялікай бяды.

Паслухайце, людзі, як шэпчуцца
кляны!
Не толькі ў Чарнобыльскім лесе
Свае пасылаюць ліхія праклёны
За горкія слёзы Алесі.

Аляксандра Елісеенка, Мінск

ЦЕНЬ ЧАРНОБЫЛЯ

І што самае жудаснае я ўбачыў пры наведванні сваёй вёскі, што недалёка ад Чарнобыля, у першыя дні пасля аварыі на АЭС, то гэта дзве мёртвыя зязюлі, якія ляжалі на абочынах лясной дарогі адна насупраць другой.

Сяргей Законнікаў

Плыло, як звычна, сонца па арбіце,
І дзеткі ў кошыках няслі баравікі,
А коні штосьці не трымцелі ў жыце,
І свет быў нейкі тлумны, трапяткі.
І я гукнуў — нібы аглохлі далі,
А цішэ зрабілася пустыннай і нямой...
Пабліз Чарнобыля зязюлі дзве
ляжалі
Мёртвыя адна супроць другой.
Вакол Чарнобыля смяротны вее
вецер,
Хто хоча жыць — ад тых вятроў
далей.
Найперш свіней хапіліся. А дзеці?
Выходзіць, горшы сталі за свіней.
З Чарнобыля смяротны страшны
вецер,
Без перашкод ляціць к нам напрасткі,
Шуміць пад ім бярозаў гнуткіх веер,
Як быццам хочуць штось сказаць
лісткі.
А мы прыроду слухаць не ўмеем,
Хоць розум свой кавалі ад вякоў.
А ў чым, скажыце, сёння ёсць надзея,
Во ўжо агоркла безнадзейнасць слоў.
Глядзяць на нас даверлівыя дзеці,
Чым іх уцешыш? Што, моў, лёс такі?
Упершыню такое на планеце:
За лёс дзяцей бяссільныя бацькі.

Мікалай Грышан, Раготна.

ПАВЕДАМЛЕННЕ

Усіх членаў і сімпатыкаў Беларускага аб'яднання студэнтаў запрашаем на II З'езд нашай арганізацыі, які адбудзецца 16.12.1989 у памяшканні ГП БГКТ у Беластоку (вул. Варшаўская 11). Пачатак З'езда а 10[00].

Галоўная рада БАС

(Прапяг са стар. 1)

— Рупар Вандэі, — выгуквае нехта.

— Ганьба! Ганьба! Ганьба! — дружна адгукнуўся шматтысячны народ, пакідаючы ў душах гучнае рэха.

Крыху ніжэй, ля плошчы Перамогі, рэдакцыя „ЛіМа".

— Выпісвайце і чытайце „Літаратуру і Мастацтва" — самае праўдзівае і перабудоўчае выданне Беларусі, — пачулася з магутных дынамікаў.

— Віват „ЛіМ", — адгукнуўся народ.

Раз-пораз раздаваўся кліч „Жыве Беларусь!", і шматтысячнае рэха паўтарала: „Жыве! Жыве! Жыве!"

На плошчы Леніна да 17-й гадзіны сабралося яшчэ больш народу (далучылася нямала з тых, у каго працы на суботніку завяршыліся крыху пазней), колькасць людзей вымяралася ўжо дзесяткамі тысяч.

Якраз пачаўся моцны халодны дождж, і пляцавы брук патануў пад суцэльным парасонавым дахам. Адкрываючы мітынг, Зянон Пазняк абвясціў, што, баючыся за здароўе людзей, вырашана скараціць мітынг гадзіны да паўтары. Людзі дружна адказалі нязгодай: маўляў, нячаста даводзіцца чуць і казаць адкрытае слова праўды.

Цяжка перадаць у кароткім артыкуле ўсе нюансы „Чарнобыльскага шляху", асабліва мітынгу. А быў ён востры, актуальны. Узяць хоць бы тое, як патрабаваў народ, што запоўніў усю плошчу ля дома ўрада, каб паказаліся кіраўнікі рэспублікі перад людзьмі, пасля таго, як былі зачытаныя запрашальныя тэлеграмы БНФ да іх.

На мітынгу выступае акадэмік Веліхаў з Масквы.

ПАВАЖАНАЯ РЭДАКЦЫЯ „НІВЫ"!

Звяртаюся да цябе за дапамогай. Мару высветліць дакладна месца бою групы савецкіх партызан (12 чалавек) з немцамі ў красавіку 1943 года каля вёскі Ніціфароўшчына, што недалёка ад Гурнага Груда. Колькі ў гэтым баі загінула партызан? Колькі трапіла ў палон? Дзе пахаваны іх астанкі? Ці былі страты ў немцаў? Колькі?

А вядома мне аб гэтым вось што. Група савецкіх партызан з атрада імя Чкалава (дарэчы, толькі што сфарміраванага) адпраўлялася з самаробнымі мінамі на падрыў чыгуначнага саставу на чыгунцы Чаромха — Гайнаўка. Гэта ўжо быў у іх трэці паход. Два першыя былі ўдачнымі, а вось трэці быў трагічным. На месцы спаленай немцамі невялікай вёскі Ніціфароўшчына партызанскую групу акружылі немцы і пачалася перастрэлка, у якой загінулі чатыры партызаны. Аднаго партызана Сашу Джамбула немцы ўзялі ў палон. Астатнія сем партызан вярнуліся ў свой лагер, што размяшчаўся каля вёскі Лееўкі Камянецкага раёна. Сярод загінуўшых былі камандзір партатрада Хрыстафор Камуратаў і маладая партызанка Вольга Манюхевіч. Перад боем партызаны бачылі пастуха з каровамі.

Вось і ўсё, што вядома нам пра гэты трагічны выпадак. А можа хтонебудзь з чытачоў „Нівы" дапоўніць? За гэта я і мае сябры былі б вельмі ўдзячны.

Мамус Міхаіл Мікалаевіч, БССР, 225063, Брэсцкая вобл., Камянецкі р-н, п/а Каменюкі.

РАДАСЦЬ ПЕНСІЯНЕРАМ, РАДАСЦЬ ВУЧНЯМ

Гэтых двух аб'ектаў у Белавежы чакалі з нецярплівасцю. Іх пабудова пачалася ў 1986 г. І вось нядаўна Дзяржаўны дом пенсіянера і новы, двухпавярховы будынак Пачатковай школы адведзены ў карыстанне.

Першых кватарантаў Дом пенсіянера прыняў 4 верасня г.г. Гэта былі жыхары падобнага, ліквідаванага дома ў Нарве. У Белавежскай пляцоўцы 64 месцы ў двух- трох- і чатырохасабовых пакоях. Пакоі даволі ўтульныя, з умывальняй і туалетам. На дзвярах назвы духмяных кветак. На месцы знаходзяцца кухня, сталовая, пральня, клуб, зала для лячэбнай гімнастыкі, лекарскі і лячэбны кабінеты, пакоі для адміністрацыі і персаналу, гаспадарчыя памяшканні, чатыры агульныя ўмывальні з ваннамі і душамі. Ёсць таксама пакой для малітваў. У доме ёсць аддзяленне для цяжка хворых. Персаналу тут каля 40 чалавек. Кіруе ім Мікалай Галёнка.

Людзі, якія трапілі ў белавежскі Дом пенсіянера, паходзяць пераважна з Гайнаўшчыны, шмат іх з самай Белавежы. Яны даволі пажылыя — іх сярэдні ўзрост каля 80 гадоў, але здараюцца 90-годкі. Пераважаюць выразна жанчыны. Жыве таксама некалькі шлюбных пар.

Сам будынак стаіць на ўскраіне мястэчка, непадалёк ад лесу. Ён быў збудаваны яшчэ ў міжваенны перыяд англійскай суполкай „Century". Пасля вайны аж да 1978 г. у ім мясціўся дзяржаўны дзіцячы дом. Потым каля 8 гадоў будынак пуставаў, аж пачалі яго грунтоўна перабудоўваць і прыстасоўваць для новай мэты.

Неўзабаве ля дома ўзнікне парк адпачынку. Добрапарадкоўваецца таксама наваколле. Усё паказвае на тое, што для старых, змучаных жыццём людзей будзе гэта месца, дзе ў спакоі правядуць свае апошнія гады.

Цешацца сваім новым будынкам і белавежскія школьнікі. Навуку ў 11 новых залах пачалі яны ўжо ў пачатку верасня. Сам будынак уціснуўся паміж двума старымі. Ён з імі спалучны прыкрытымі калідорамі. Апрача залаў для правядзення урокаў, змяшчаюцца ў ім яшчэ бібліятэка з чытальняй, раздзявальня, кухня, сталовая на 150 вучняў, пакоі для настаўнікаў і адміністрацыі, стаматалагічны кабінет, пакойчык для школьнай гігіеністкі і тры кватэры для настаўніцкіх сем'яў. На месцы і кацельня, якая працуе ўжо ад восені мінулага года і будзе абаграваць адначасова рамантаваны зараз Дом культуры, які стаіць чепадалёк.

— Новы будынак, — гаворыць дырэктар школы Войцех Гутоўскі, — дазволіў нам ліквідаваць навучанне на дзве змены. Палепшыліся і самыя ўмовы навучання. Цяпер ёсць магчымасць маладзёжным арганізацыям і гурткам зацікаўленняў развіваць сваю дзейнасць. Калі закончыцца рамонт у старых будынках, у школу перавядзем і другі нулявы клас, які дагэтуль карыстаецца памяшканнем прадшколля. Думалі мы яшчэ пачаць пабудову гімнастычнай залы ў асобным памяшканні, але бяда ў тым, што не маем грошай на гэта. Жыхары Белавежы сабралі на рахунак Нацыянальнага пачыну дапамогі школе 16 млн. злотых, але гэта замала, каб пачаць інвестыцыю. Шукаем установу і прадпрыемстваў, якія маглі б дапамагчы нам. Калі б была гімнастычная зала, школа ахвотна давала б яе ў карыстанне таксама спартыўным клубам.

Дадайма, што Дом пенсіянера рамантавала і мадэрнізавала паланійна-замежнае прадпрыемства „Эко" з Беластока, а школу будавала Прадпрыемства сельскагаспадарчага будаўніцтва з Бельска-Падляшскага. Кошт кожнай інвестыцыі — каля 300 млн. злотых.

Пётр Байко

„Чарнобыльскі шлях" на вуліцах Мінска.

Асаблівым болем кранаді выступленні на мітынгу жыхароў забруджаных радыяцыяй раёнаў. Нараўлянскага, Брагінскага, Хойніцкага і іншых. Людзі расказвалі, як хварэюць і паміраюць дзеці, якія назіраюцца генетычныя адхіленні, як фармалізуецца „дапамога ахвярам Чарнобыля" ў „трыццатку грабавых", як транжыраецца народныя грошы, накіраваныя на ліквідацыю наступстваў аварыі (будаўніцтва набярэжнай у Нароўлі, куды ўжо ўтоплена 16 мільёнаў рублёў, а таксама школы мастацтваў; басейну там, адкуль даўно трэба было выселіць людзей), якія рэпрэсіі сустракалі тых, хто пратэстуе (усе запрошаныя на мітынг атрымалі позвы ў суды сваіх гарадоў на дзень мітынгу і нямала хто не прыехаў).

Вынікам мітынгу стала рэзалюцыя, у якой патрабавалася правесці экалагічны Нюрнберг (з названнем канкрэтных віноўнікаў), выказваўся народны недавер кіруючым ілгунам, падтрымлівалася канцэпцыя беларускіх вучоных (нельга жыць там, дзе нельга вырошчваць чыстую сельгаспрадукцыю), абвяргалася канцэпцыя маскоўска-міжнародных лабістаў ядзернай энергіі (35 БЭР за жыццё яны лічаць нормай, хоць вядома, што павольнае маламагутнае апраменьванне яшчэ больш небяспечнае). Прычым выступіўшы на мітынгу акадэмік Веліхаў з Масквы падтрымаў беларускую канцэпцыю.

З 21.30 да 00.30 праходзіла прэс-канферэнцыя з удзелам вучоных, народных дэпутатаў, дзеячоў Народнага фронту, пісьменнікаў. На ёй прысутнічалі карэспандэнты „Чырвонай змены", „Звязды", „Комсомольской правды", агенцтва „Рэйтар" і г.д. Іхнія справаздачы ўжо можна прачытаць у друку.

Цікава, што мясцовая прэса адгукнулася на падзею ў адзін дзень з радыё „Свабода" — 3 кастрычніка. Нібыта з Мінска да Мюнхена лягчэй дабрацца, чым трапіць з аднаго канца вуліцы ў другі. І хоць прадчуванні наконт „Вячэрняга Мінска" не спраўдзіліся (ён адмаўчаўся), тую канфрантацыйную думку аб тунеядцах і працаўніках выказала праграма Беларускага тэлебачання „Панарама". Але найбліжэй да Мінска аказалася далёкае канадскае Таронта: ужо 2 кастрычніка ў газеце „Таронта стар" з'явілася публікацыя пад назвай „Марш пратэсту супраць чарнобыльскай трагедыі", а ў „Таронта сан" — артыкул з Мінска „Ядзерны непакой савецкіх людзей".

Як бы тое ні было, але аналіз выступленняў сродкаў масавай інфармацыі з нагоды гэтай магутнай акцыі БНФ паказвае, што часіны дыктату на сыходзе: і на Беларусі прыжываецца плюралізм.

Вітаўт Мартыненка
Фота Алексы Радчанкі.

Самая вялікая плошча Мінска ледзь змясціла ўдзельнікаў „Чарнобыльскага шляху".

КАРОТКІ АБРЫС БЕЛАРУСКАГА ПЫТАННЯ

ПАДРЫХТАВАЎ АЛЯКСАНДР БАРШЧЭЎСКІ

З ДАКУМЕНТАЎ ГЕНЕРАЛЬНАГА ШТАБА (ІІ АДДЗЕЛА), ВАРШАВА, 1928.

— 6 —

РАЗДЗЕЛ IV

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ АДНОСІНЫ НА БЕЛАРУСІ

На беларускім нацыянальным абшары знаходзяцца іншанацыянальныя астравы.

1) польскія:

а) гарады і іх найбліжэйшае асяроддзе, напр., Вільня, Коўна, Мінск, Беласток і т.п.

б) шляхецкія вёскі (засценкі),

в) вялікія і сярэднія зямельныя маёнткі;

2) велікарускія:

а) у форме элементаў, якія перасяліліся ў межы былой Рэчыпаспалітай з Расіі пад уплывам праследаванняў, перш за ўсё, рэлігійных,

б) у форме элементаў, пры дапамозе якіх рускі ўрад каланізаваў беларускія землі;

3) літоўскія, нямецкія, караімскія, татарскія асады;

4) яўрэйскія скупішчы ў гарадах.

Нацыянальныя адносіны на Беларусі вельмі складаныя з увагі на разнародны склад пражываючага ў ёй насельніцтва. А ўвогуле пануе ў гэтай галіне хаос. Праяўляецца гэта ў тым, што, апрача беларусаў, літоўцаў, палякаў, латышоў, рускіх, яўрэяў і т.п., якія прызнаюцца да такой ці іншай нацыянальнасці, жывуць тут і людзі, якія невядома да якой нацыянальнасці належаць. Выступаюць асобы, якія размаўляюць на акрэсленай мове, але прызнаюцца да зусім іншай нацыянальнасці. Сустракаем тут людзей, якія лічаць сябе літоўцамі, але не ведаюць літоўскай мовы, палякі, якія размаўляюць па-літоўску, па-беларуску, па-латышску. Часта веравызнанне атаесамліваецца з нацыянальнасцю.

Доказам хаосу ў гэтай галіне з'яўляецца тое, што часта члены адной сям'і належаць да розных нацыянальнасцей.

Губерня	беларусы	русіны	літоўцы	палякі	латышы	яўрэі	велікарусы	немцы	іншыя
Віленская	891.771	912	297.720	129.651	471	202.368	78.562	2.915	1.307
Гродзенская	705.045	362.526	3.366	161.662	426	278.542	74.143	10.284	7.415
Каўнаская	37.798	1.682	1.019.774	139.618	35.188	212.028	72.872	11.762	3.842
Мінская	1.633.091	10.069	376	64.617	1.256	343.466	83.999	3.987	2.647
Віцебская	788.599	420	3.235	50.377	264.062	174.240	198.001	7.361	3.951
Магілёўская	1.389.782	3.559	3.600	17.526	7.027	203.507	58.155	1,806	1.802
Агулам	5.446.086	379.168	1.310.071	563.451	308.429	1,414.151	565.732	38.115	20.964

Каб даць прыблізную карціну прапорцыі ў нацыянальным стане Беларусі, варта прывесці статыстыку з 1897 года (табліца). Недахопы гэтай статыстыкі не раз акцэнтавалі нават рускія. Польскі элемент у ёй паменшаны на карысць беларусаў, літоўцаў, велікарусаў. У сваю чаргу беларускі элемент зменшаны ўпісваннем праваслаўных беларусаў галоўным чынам, у рубрыку „велікарусы".

Пасля (першай — рэд.) сусветнай вайны нацыянальныя адносіны змяніліся. На тэрыторыі Рэчыпаспалітай быў праведзены перапіс насельніцтва 30.IX.1921 года. У Віленскім, Свянцянскім і Ашмянскім паветах цывільная ўправа ўсходніх зямель правяла перапіс насельніцтва ў 1919 годзе. Статыстыка гэта сёння ўжо неактуальная. Лічбовыя адносіны католікаў да праваслаўных змяніліся на карысць праваслаўных. Наступіла гэта ў выніку вяртання з Расіі значнай колькасці праваслаўных. Апрача гэтага, у час перапісу насельніцтва ў 1919 годзе няпольскае насельніцтва пазбягала перапісу, што павялічыла працэнтную перавагу палякаў.

Рост нацыянальнай свядомасці ў выніку беларускай, літоўскай, савецкай і нямецкай прапаганды зменшыў колькасць тых католікаў, якія лічылі сябе палякамі, або хацелі імі стаць. І таму працэнтныя дадзеныя адносна палякаў і іншых нацыянальнасцей змяніліся на некарысць палякаў.

(Працяг будзе)

САРДЭЧНЫЯ ТАЙНЫ

Дарагое Сэрцайка, у кастрычніку мне на працы далі накіраванне ў Дом адпачынку. Я з радасцю скарысталa з гэтага, бо яшчэ ніколі не адпачывала ў гарах, і паехала. Казалі, што там будзе холадна, трэба браць цёплае адзенне. Але ж можа быць яшчэ і цалкам добрая пагода — дык трэба ўзяць нешта лягчэйшае. І такім вось чынам набіла я вопраткай і рознымі іншымі прыладамі, як грэлка, жалязка, радыёпрыёмнік і г.д., а таксама кніжкамі і непрачытанымі часопісамі дзве вялікія сумкі. Паколькі ехала я першы раз у такую мясцовасць, дык паслухала, што мне сказалі ў „Орбісе", і ў выніку гэтага я пераехала цэлую станцыю. Давялося вяртацца назад. Ніякага поезда, аднак, у гэты дзень ужо не было, і я стаяла, разгубленая, са сваімі дзвюма цяжэрнымі сумкамі, неспакойна разглядаючыся вакол. У гэты момант падыйшлі да мяне два чыгуначнікі. Адзін — зусім яшчэ хлапчук, а другі — крыху старэйшы і вельмі прыстойны. Убачыўшы, што я апынулася ў клапатлівай сітуацыі, гэты старэйшы сказаў: „Хадзіце з намі!" Я запытала: „А сумкі мае панясеце?". „Вядома", — адказалі яны, схапілі мае сумкі і пайшлі ў напрамку аўтобуснага вакзала, а я за імі. Я вельмі ўцешылася, што вось у незнаёмым горадзе знайшліся джэнтльмены, якія гатовы памагчы бездапаможнай жанчыне. Мужчыны занеслі мае сумкі на стаянку аўтобуса, і адзін з іх пабег купіць білеты нам усім. Той старэйшы чыгуначнік стаяў са мною і сумкамі. У пэўным моманце ён пачаў заляцацца да мяне. Гаварыў вельмі цёплыя словы, кідаў на мяне палымяныя погляды, уздыхаў. А ўсё зводзілася да таго, каб я засталася з ім у рабочым гатэлі, дзе ён меў начаваць, а было гэта якраз у тым гарадку, што і я ехала. Я ўсміхалася да яго, жартавала, а сама ўсё думала: „Божа, каб хаця яны мяне ўсадзілі ў той аўтобус з маімі сумкамі!" Прыйшоў яго таварыш з білетамі, і на нейкі час мой знаёмы-незнаёмы супакоіўся. А пасля пачаў ізноў. Шаптаў мне на вуха чулыя словы, казычачы сваім гарачым дыханнем маю шыю. Не скажу, каб было мне непрыемна... На шчасце, пад'ехаў аўтобус. Хлопцы спрытна схапілі мае сумкі і ўкінулі іх, як мячык, у аўтобус. Нават знайшлі для мяне месца, а самі ўсю дарогу прастаялі, пільнуючы мае сумкі. Калі мы выйшлі з аўтобуса, старэйшы чыгуначнік яшчэ раз спрабаваў намовіць мяне, каб засталася з ім у гатэлі. Твар яго выразна спахмурнеў, калі ўбачыў, што нічога з гэтага не будзе. Праўда, паднёс яшчэ мае сумкі да таксі і, злосны, развітаўся са мною. Па тым другім ужо і след прастыў. І ў гэтым моманце я адчула сябе нейкай вінаватай, так быццам бы я ў яго нешта ўкрала. І кепска падумала пра жанчын.

Калі я ўжо была ў сваім доме адпачынку і расказвала суседкам, як добра прайшло маё падарожжа, яны глядзелі на мяне недаўменна: „То ёсць яшчэ ў нас джэнтльмены?" Я адказала, што ёсць напэўна, але ў глыбіні душы ўжо была ўпэўнена, што джэнтльменаў на свеце няма. А што ты на гэта, Сэрцайка?

Марта

Марта! Ну што ж, джэнтльмены, кажуць, ёсць, калі ёсць свабодныя месцы. Так вось выйшла і ў цябе. Твае „джэнтльмены", пэўна, думалі, што добра ім „заплаціш" за іхную там ахвярнасць. Але не выйшла, а ты адчувала сябе, як злодзей. Магу цябе пацешыць, аднак. Добра, што можаш яшчэ выбірацца ў дарогу з цяжкімі сумкамі. Ты пераканала мяне, што знойдзецца яшчэ нейкі „джэнтльмен", які паднясе іх табе. А што ты паступіла не па-джэнтльменску, ну, дык ты ўмову не падпісвала...

Сэрцайка

НІНА АМЕЛЬЯНЮК
ГУТАРКІ АБ МОВЕ

IV. СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ МОВА. МАРФАЛОГІЯ.

6. Назоўнік[1].

Назоўнік — знамянальная часціна мовы, якая характарызуецца агульным значэннем прадметнасці і адказвае на пытанні хто? што? Да гэтага лексіка-граматычнага разраду належаць словы, што абазначаюць:

— назвы асоб: *вучань, дзед, лекар, настаўнік, селянін;*

— назвы істот: *вавёрка, заяц, кенгуру, салавей;*

— назвы рэчаў: *вароты, дом, кніжка, лампа, сшытак;*

— назвы прадметаў рэчаіснасці: *дрэва, лес, луг, рака;*

— назвы з'яў прыроды: *вецер, дождж, іней, снег;*

— назвы з'яў грамадскага жыцця: *выбары, дэмакратыя;*

— прыметы: *блакіт, зелень, маладосць, смеласць;*

— дзеянні: *беганне, чытанне, крык, малацьба, просьба.*

Назоўніку характэрныя граматычныя катэгорыі роду, ліку і склону.

У сказе назоўнік найчасцей выступае ў сінтаксічных функцыях дзейніка (З-пад высокіх сосен на ўзгорку вылецеў *каршун.* (В. Вольскі) і дапаўнення (Ціха шаргоча *каменьчыкамі* хваля. (У. Аляхновіч), аднак можа быць таксама выказнікам (Яго брат — *інжынер*), азначэннем (Толькі і чуліся галасы *жаўранкаў.* (А. Навіцкі) і акалічнасцю (У *лясах* Беларусі расце больш за 200 відаў грыбоў. (І. Змітровіч).

У залежнасці ад лексічнага значэння назоўнікі падзяляюцца на агульныя і ўласныя, канкрэтныя і абстрактныя, адушаўлёныя і неадушаўлёныя, зборныя, рэчыўныя.

1. Агульныя і ўласныя назоўнікі — гэта назвы цэлых класаў аднародных прадметаў, з'яў і паняццяў: *кніга, стол, дождж, рэвалюцыя, гонар, шчасце.*

Уласныя назоўнікі абазначаюць індывідуальныя назвы, якімі з'яўляюцца:

— імёны і прозвішчы: *Кастусь Каліноўскі, Максім Багдановіч;*

— клічкі жывёл: *Шарык* (сабака);

— геаграфічныя і адміністрацыйныя назвы: *Падляшша, Беларусь, Беласточчына;*

— астранамічныя назвы: *Зямля, Марс, Сонца;*

— назвы літаратурных твораў, навуковых прац, газет, часопісаў: *„Спадчына", „Дрыгва", „Словаўтварэнне", „Ніва", „Полымя";*

— назвы прадпрыемстваў, таварыстваў: *„Камунарка"* (фабрыка), *„Радзіма"* (таварыства);

— назвы марак і гатункаў вырабаў: *„Бярозка", „Свіцязянка"* (назвы цукерак), *„Нёман"* (назва тэлевізара).

Уласныя назоўнікі, як правіла, выступаюць у адзіночным ліку, або ў множным, калі яны існуюць у форме множнага ліку: *Асіповічы, Карпаты.*

Імёны і прозвішчы могуць выступаць і ў адзіночным і ў множным ліку: *Павел — Паўлы, Багушэвіч — сям'я Багушэвічаў.*

Паміж агульнымі і ўласнымі назоўнікамі існуе ўзаемасувязь: агульны назоўнік можа стаць уласным: *„Вавёрка"* (назва цукерак), *Крапіва, Сарока* (прозвішча), *Гарадок, Горка, Дуброва* (назвы населеных пунктаў) і, наадварот, уласны — агульным: *браўнінг* (від зброі ад назвы фірмы), *дызель* (рухавік унутранага згарання ад прозвішча вынаходніка).

2. Канкрэтныя і абстрактныя назоўнікі.

Канкрэтныя назоўнікі — гэта назвы прадметаў: *дом, стол, вяз, бурак.* і з'яў прыроды: *галалёдзіца, гром, завіруха,* а таксама некаторыя назвы, што абазначаюць дзеянні, стан, час, грамадскія падзеі: *паўстанне, перапынак.*

Канкрэтныя назоўнікі змяняюцца па ліках: *кніжка — кніжкі, нож — нажы, рысунак — рысункі, паўстанне — паўстанні,* і могуць спалучацца з колькаснымі лічэбнікамі: *пяць кніжак, сем рысункаў, два паўстанні.*

Да абстрактных залічваюцца назоўнікі, якія абазначаюць пачуцці, дзеянні, стан, уласцівасці, якасці: *каханне, мысленне, задавальненне, назіральнасць, шчодрасць.*

Абстрактныя назоўнікі могуць спалучацца з няпэўнаколькаснымі словамі: *шмат шчасця, многа радасці. мала гонару.* Выступаюць яны ў адзіночным ліку, аднак пры канкрэтызацыі паняцця могуць набываць форму множнага ліку: *Першыя цяжкасці ўжо за намі.*

Некаторыя абстрактныя назоўнікі маюць форму толькі множнага ліку: *абставіны, адносіны*

[1] Сучасная беларуская літаратурная мова. Марфалогія, пад рэд. Ф. М. Янкоўскага, Мінск 1980, с. 37—84.

ВЕР-НЕ ВЕР

Астроне! Сёння мне прысніўся страшны сон, і я вымушаны быў адразу напісаць табе. Прыснілася мне, быццам бы я знаходжуся ў нейкім вялікім памяшканні. Не ведаю, што гэта: ні бальніца, ні я на рабоце. Проста нейкі пакой і ляжыць там мёртвая жанчына. А я так падыходжу да яе і дакранаюся да яе рукі. І гэтая рука цяплее, цяплее, і ўся жанчына ажывае і ўстае.

А другі сон такі, быццам бы мы ўсёй сям'ёй (я, дачка і жонка) знаходзімся ў нейкай бальніцы. І там ляжыць нейкі хворы хлопчык, быццам мы наведвалі яго. А мая жонка ўзяла маю начную рубашку і аддае яму. Я злуюся, чаму яна аддала гэтую рубашку, я ж яе так любіў. Але пасля падумаў: „Ай, яна ж у мяне заўсёды такая". І супакоіўся. Што могуць абазначаць гэтыя мае дзіўныя сны.

Васіль

Васіль! Першы твой сон нядобры. Сведчыць ён аб тым, што пагражае табе нейкая небяспека. Вельмі кепска, калі сніцца мёртвы чалавек, які пасля на вачах ажывае.

Што датычыцца другога сну, дык ён, бадай, сведчыць аб тым, што небяспека тая не прынясе вялікага спусташэння вашай сям'і. Справа ў тым, што вы ўсе былі ў бальніцы, а гэта якраз абазначае супакаенне. Што датычыць той кашулі, якую твая жонка аддала хвораму хлопчыку, дык, мяркую, навеяна гэта фактамі з тваёй рэчаіснасці і кепскага не прадвяшчае.

Астрон

КУХОННЫЯ ПАРАДЫ

ПІРАЖКІ З САЛОНЫМІ ГРЫБАМІ

На фарш трэба ўзяць 30—40 дэкаў салоных грыбоў, 5—10 дэкаў, (1—2 штукі) цыбулі, 4—5 дэкаў алею, перац, на цеста: 35—40 дэкаў (2,5 шклянкі) мукі, 1 яйка, вараную бульбіну, соль, ваду.

Падрыхтаваць фарш. Грыбы некалькі разоў паласкаць, а калі трэба, дык і вымачыць, адцадзіць іх, парэзаць або змалоць. Ачышчаную цыбулю нарэзаць костачкай і падсмажыць на алеі. У цыбулю дадаць грыбы і падтушыць крыху разам, дадаўшы па смаку перцу.

Падрыхтаваць цеста. У прасеяную муку дадаць расцертую вараную бульбіну, лыжку алею, яйка, соль, столькі вады, каб замясіць цеста не надта цвёрдае. Цеста раскатаць і нарэзаць квадратамі ці кружкамі. На кожны кавалак класці порцыю фаршу. Залепліваць піражкі, моцна сціскаючы краі цеста. Варыць піражкі, укідаючы іх у гарачую, пасоленую ваду, так, каб яны свабодна плавалі. Сачыць, каб не прыклеіліся да дна, далікатна памешваючы лыжкай. Варыць нядоўга, калі выплывуць наверх, вымаць друшляковай лыжкай, класці на талеркі і паліваць растопленым тлушчам.

ПІРАЖКІ З КАПУСТАЙ І ГРЫБАМІ

На фарш трэба ўзяць: 15—30 дэкаў свежых грыбоў ці 3 дэкі сушаных, каля 1 кг свежай капусты (белай ці валошскай), 10—15 дэкаў (2—3 штукі) цыбулі, 5—7 дэкаў алею, маргарыну або шмальцу, соль, цукар, перац. На цеста: 75 дэкаў мукі, 25 дэкаў маргарыну, 8 дэкаў дражджэй, 1 дэка цукру, 2 жаўткі, 2—3 цэлыя яйкі, 18—20 дэкаў (3/4 шклянкі) смятаны, соль, 1 яйка для змазвання, 2 дэкі тлушчу для змазвання бляшкі.

Падрыхтаваць фарш. Калі грыбы свежыя, дык трэба іх памыць, зварыць у пасоленай вадзе, адцадзіць. Наогул цяпер выкарыстаем сушаныя грыбы. Трэба іх памыць, намачыць і зварыць у той самай вадзе, у якой яны мачыліся. Капусту ачысціць, спаласнуць, зварыць у кіпячай вадзе, дадаючы солі і цукру. Вады павінна быць мала, а капусту варыць толькі столькі, каб яна змякла. Тады добра яе адцадзіць, або нават выціснуць. Грыбы і капусту змалоць або дробна нарэзаць. Ачышчаную цыбулю дробна нарэзаць, падсмажыць на тлушчы, дадаць у яе капусту з грыбамі і падтушыць разам так, каб вада выпарылася, дадаць солі і перцу па смаку.

Тады падрыхтаваць цеста. У прасеяную муку дадаць маргарын і разам пасячы. Тады ўбіць яйкі, дадаць жаўткі, дрожджы, расцертыя з цукрам і смятанай, пасаліць. Замясіць цеста. Раскатаць яго на таўшчыню паўсантыметра, выразаць квадраты. На кожны класці фарш з капусты і грыбоў, загортваць валікам. Валікі класці на бляшку, змазаную тлушчам, змазваць іх яйкам і пячы ў не вельмі гарачай духоўцы.

Піражкі можна есці гарачымі і халоднымі. Можна іх падаваць да булёну ці гароднінных сокаў.

Гаспадыня

ЗОРКА

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Танцоры з Чаромхі выступілі ў канцэрце з нагоды адкрыцця культурна-асветнага сёзона ў Беластоку ў будынку Беларускага таварыства. Фота Яна Максімюка.

Мікола Корзун

Надвор'е было марознае, і лыжы лёгка слізгалі па першым снезе. Едучы праз кусты, мы з Барысам раптам убачылі невялікае дрэўца, а на ім — чырвоныя гронкі ягад.

— Рабінка! — радасна ўсклікнуў Барыс, і мы навыперадкі памчаліся да дрэўца.

Пад'ехалі, сарвалі па некальκі іскрыстых ягад, накаштавалі.

— Халодныя! — зморычыўся Барыс.

— Затое смачныя, — адказаў я, жуючы салодкія, з церпкім кіславатым смакам гарошынкі.

Паласаваўшыся рабінамі, я спытаў у сябра, што будзем рабіць з астатнімі. Мне хацелася наламаць чым пабольш гронак і завезці дадому.

Барыс падумаў і сказаў:

— Няхай вісяць на дрэўцы. Зіма ж наперадзе, і мы яшчэ не раз прыедзем да рабінкі ў госці. Ягады не сапсуюцца, яны ж замарожаныя. Давай лепей паедзем катацца з гары.

(Працяг на стар. 10)

РЫХТУЕМСЯ ДА ЁЛКІ

Ганна Іванова

(Выходзіць вядучы)

ВЯДУЧЫ
Маня!
Зоська!
Ясь!
Андрэйка!
Ціт!
Міколка!
Апанас!
Беларуская батлейка
запрашае ў госці вас!
Вас
і вашых дружбакоў.
Э-гэ-гэй!
З усіх бакоў
сюды, дзятва!!!
Раз...
Два...
Тры!
Малайцы
сябры!
Ды
ці можна
гасцям дагадзіць,
Як няма на што пасадзіць?
Так кажу я ці не так?
Выручай мяне,
мастак!
Ого!
Гэта лава дык лава!
Гасцям — чэсць!
Мастаку — слава!
Ну вось,
хлапчукі і дзяўчынкі,
сядзіце вы каля скрынкі,
а гэта скрыначка-хата
заселена дужа багата
лялькамі
простымі
і знакамітымі,
убрана
кветкамі размаітымі,
зоркамі саламянымі,
пеўнікамі маляванымі.
Люба глядзець!
Прыгажосць!
Вось гэта — батлейка і ёсць
з усімі аздобамі-ўкрасамі,
цудамі і выкрунтасамі!
З даўняга веку, дзеці,
батлейка вандруе па свеце —
па народах,
па краінах,
па дарогах,
па сцяжынах.
Дзеля радасці і смеху.
На навуку!
На пацеху!
Каб добрае спела!
Каб злое гібела!

А зараз бярэмся за справу:
глядзім прадстаўленне
пра хлопчыка Саву!

(Заслона ў батлейцы адкрываецца. Выходзіць Каза. Вітаецца.)
КАЗА
Людзі добрыя
Вітаю!
Я ў вас вось што запытаю.
вы скажыце,
госці,
мне:
ці вам добра тут
ці не?
Ці вы будзеце ціха сядзець
і батлеечку сумна глядзець?
Ці вы будзеце рагатаць,
у ладкі пляскаць —
артыстаў вітаць?
Ну — тады
чаго чакаеце?
Чаму артыстаў не вітаеце?
ВЯДУЧЫ
Чытачы і слухачы!
Трэба тут дапамагчы!
Кожны хай са шчырай ласкаю
ў ладкі весела паплясквае!
КАЗА
Малайцы!
Музыка, грай!
Прадстаўленне адкрывай!
(Уваходзіць Жытнёвы Каласок)
ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Добры дзень,
шаноўны люд!
Каласок Жытнёвы
тут як тут!
Бачу народу багата.
Пэўна ж, тут нейкае свята?
А ўбор мой зрэбны,
не новы.
А хлеб мой просты —
жытнёвы!
КАЗА
Дык без хлеба ж
і хата не хата,
і свята не свята,
і поле не поле,
і доля не доля!
ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Дзеці!
Ці ўсе вы як трэба
ставіцеся да хлеба?
Акрайчыкамі
ў футбол не гуляеце?
Лустачак не выкідаеце?
КАЗА
Што ты! Бельскія дзеці
лепшыя ў цэлым свеце!
(Назву мясцовасці трэба змяніць на сваю).
ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Ну —
я спытаў для парадку...
А хто адгадае загадку,
хто скажа,
хто знае:
ШТО ў нашым краі,
як і мяне паважаюць,
хлебам другім называюць?..
ВЯДУЧЫ
На падмогу, чытачы
слухачы і гледачы!
Здагадайся — не маўчы.
ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Правільна!
Гэта бульбінка-беларусачка —
пекная паненачка,
шэрая сукеначка,
зялёная хустачка!
(З'яўляецца Бульбінка)
БУЛЬБІНКА
Дзень добры,
мае харошыя!
А якія вы ўсе прыгожыя!
А я такая простая,
зрэбная,
нікому тут не патрэбная..
ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Ты, сястрыца,
кінь журыцца!
Дарагія гледачы!
Чытачы і слухачы!
Трэба тут дапамагчы:
хай
той запляскае ў ладкі,
хто любіць з бульбы аладкі,
за ім па парадку —
хто любіць зразы і бабку,
хто
клёцкі,
бульбяную кашу,
салянікі.
А потым — хто любіць дранікі!!!

Раз-два-тры-чатыры-пяць!
Будзем Бульбінку вітаць!

(Працяг на стар. 10)

БАТЛЕЙКА ЗАПРАШАЕ

(Працяг са стар. 9)

Дзякуй вам,
хлопчыкі і дзяўчынкі!
Якія вы ўсе малайчынкі!

БУЛЬБІНКА
А мы вам пакажам хлапчыну,
хлапчыну не малайчыну.
Гэта Саўка Савацей —
язык без касцей.

ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Саўка,
адгукніся!
Саўка,
пакажыся!

БУЛЬБІНКА
Дзілім-дзілім-баў!
Саўка прапаў!
Мы яго гукалі!
Мы яго шукалі!
Мы бегалі на рэчку!
(З'яўляецца Саўка — хлопчык гадоў сямі.)

КАЗА *(да Саўкі)*
А дзе ты хадзіў?!

САЎКА *(пагладжвае свой жывот)*
У суседавых парэчках
Заблудзіў!

БУЛЬБІНКА
Саўка-Саўка!
Які ты не паслухмяны!

САЎКА
Я —
рахманы,
паслухмяны,
працавіты,
адмысловы!
Я такі...
Я...
Адным словам!

КАЗА
Як пасадзяць Саўку
раніцой на лаўку —
дык ён
хваліццахваліцца —
хваліццахваліцца!
Да вечара хваліцца!
Аж пакуль не зваліцца!

САЎКА
Я ніколі не звалюся,
бо ніколі не хвалюся!

БУЛЬБІНКА
Кім ты будзеш,
кім ты станеш,
ты ж і хвалішся,
і маніш?!

САЎКА
Вы іх не слухайце, дзеці.
Праўдзівей мяне
няма ў свеце!
(Выбягае Ліса з клункам. Саўка хапае яе за хвост.)
А манюку з манюк
я затрымаў —
за рыжы хвост спаймаў!

ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
Дзень добры,
шаноўная кумачка!

ЛІСА
Вось гэта — узор этыкету!
Вось як трэба вітаць кабету!

ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК *(з'едліва)*
Лісачка,
кумачка!
Дзе наша курачка?

ЛІСА
Не знаю!
Не бачыла!
Не сустракала!
(Нечакана лісчын клунак развязваецца. З яго ляціць курынае пер'е.)

КАЗА
Ах ты, манюка!
А што тут за пёркі?!

ЛІСА
Дык то ж я
купіла!
На падушачкі
для Саўкі
і Андрушачкі,
Саўкавага брата,
каб падарыць на свята!
(Вырываецца. Уцякае, след хвастом замятае.)

САЎКА
Бачылі!
А я — праўдзівы,
я — рахманы,
працавіты,
паслухмяны!
Я — не манюка з манюк!

ЖЫТНЁВЫ КАЛАСОК
А ці паслухмяны ты ўнук?

Працяг у наступным нумары

РАБІНКА

(Працяг са стар. 9)

Я згадзіўся з ім. Мы сарвалі па гронцы і рушылі на Барсукоўшчыну.

Мінула некалькі дзён, і мы зноў наведалі рабінку. І вось дзіва! На дрэўцы амаль не было ягадак.

— От табе і на! — расчаравана сказаў Барыс.

— Хто іх абабраў? Можа...

Барыс не паспеў дагаварыць. У гэты момант на дрэўца селі тры птушкі. Гэта былі круглыя, як мячыкі, снегіры. Адзін, з чырвонай грудкай, пачаў чысціць аб галінку дзюбу, а два, шызыя, скакалі ў галлі і здзёўбвалі дзе-нідзе ўцалелыя ягады.

— Дык вось хто абабраў нашу рабінку! — усклікнуў Барыс і паглядзеў на мяне. — А цяпер прыляцелі канчаць апошнія.

— Хай ядуць на здароўе. Зіма для іх — не цётка, — адказаў я, любуючыся снегірамі.

— Ага, праўда, — паспагадаў птушкам Барыс. І тут жа з запалам прапанаваў: Міколка, давай зробім ім кармушку. Яны ж у нас госці з поўначы.

Праз дзень на рабінцы вісела зробленая нашымі рукамі кармушка. Корм птушкам прынасілі сюды не толькі мы, але і ўсе вучні нашага чацвертага класа.

Вясёлы куточак

* * *

Пятрок пад канец навучальнага года прыходзіць са школы і кажа:

— Тата, магу цябе пацешыць: будзеш мець грошы. Не трэба будзе мне на другі год купляць новыя падручнікі.

* * *

— Як ты мог усім распавядаць, што я дурнаваты?!

— А я ж не ведаў, што гэта твая таямніца!

* * *

— Я лічу несправядлівым, што вы паставілі мне двойку, — кажа вучань да настаўніка.

— Я так сама думаю, — згаджаецца настаўнік. — Але не было нават найменшай магчымасці, каб табе гэтую двойку не паставіць.

* * *

Заклаліся два хлопцы на сто злотых, хто з іх найлепш ілгаць можа.

— Я ўчора выскачыў з акна дзесяціпавярховага дома і пацалеў, — сказаў адзін.

Другі хлопец узяў закладзеныя сто злотых і сказаў:

— Праўда. Я бачыў, як ты ляцеў.

* * *

Вучні збіраюцца ў падарожжа.

Настаўнік пытаецца ў іх:

— Што вы зробіце, калі вас у дарозе напаткае навальніца?

— Пападаем на зямлю, — сказаў Коля.

— Навошта? — дзівіцца настаўнік.

— Няхай маланка думае, што мы ўжо мёртвыя.

* * *

На ўроку геаграфіі.

— Чым характарызуюцца краіны, дзе часта ідзе дождж?

Янка задумаўся, а потым кажа:

— Там людзі заўсёды ходзяць з парасонамі.

ПАЗНАЁМІМСЯ

* * *

БССР, 222310, Мінская вобл., г. Маладзечна, вул. Б. Хмяльніцкага, 3, кв. 60. Харытон Лене (12 гадоў).

* * *

БССР, 225532, Брэсцкая вобл., Столінскі раён, с. Бярэжнае, вул. Камарова, 19. Абуховіч Люда (13 гадоў), вул. Камарова 39, Грыка Таня (11 гадоў).

* * *

СССР, 315300, г. Кременчуг, Полтавской обл., ул. Первомайская, 44, кв. 60. Кравченко Наташа (5 клас).

* * *

СССР, 279200, Молдавия, г. Бельцы, ул. Мицкевича, 17. Чебан Инна.

* * *

БССР, 220049, г. Мінск, вул. Кнорына, 106, кв. 41. Бялько Лена. 5 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Волаха, 8, кв. 102. Анфіса Карпейчык. 4 клас.

* * *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Р. Люксембург, 90-А, кв. 20. Каця Скорык. 4 клас.

КАПУСТА І НАСЕННЕ

Кітайская казка

Пайшлі белае зайчаня і шэрае зайчаня да старога казла ў госці. І падарыў ім казёл капусту, якую сам пасадзіў і вырасціў.

Узяло шэрае зайчаня капусту, сказала:

— Дзякуй, дзядзечка казёл!

І пайшло задаволенае дадому.

А белае зайчаня кажа:

— Дзядзечка казёл, лепш дай мне насенне. Я хачу сам вырасціць капусту.

Даў яму стары казёл насенне капусты.

Вярнулася белае зайчаня дадому, зямлю ўзрыхліла ды насенне пасеяла.

Працуе белае зайчаня ў агародзе: кожны дзень капусту вадой палівае, зямлю ўгнойвае, пустазелле вырывае ды шкодных кузурак ловіць. І пачала ў яго расці капуста хутка і добра.

А шэрае зайчаня цэлымі днямі палежвае сабе. Прагаладаецца — з'есць капусту, якую даў яму казёл. А калі скончыцца ў яго капуста, то ідзе да казла яшчэ выпрошваць.

Вырасла ў белага зайчаняці капуста. Узяло яно каромысла і панесла два кошыкі капусты казлу.

А тут і шэрае зайчаня зноў прыйшло да казла па капусту.

І сустрэліся белае зайчаня і шэрае зайчаня каля самых варот хаты старога казла. І стала шэраму зайчаняці вельмі сорамна, што яно такое лянівае.

Пераклаў на беларускую мову Міхась Пазнякоў

А-Д-Г-А-Д-А-Н-К-А

Спалучы лікі ад 1 да 20. Што выйшла? Размалюй карцінку каляровымі алоўкамі.

„Ніва" 10.XII.1989 г. Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1. „Зорка"

TV TELEWIZJA WARSZAWA

PIĄTEK 8.XII.1989

PROGRAM I

8.00 Przybysze z Matplanety — Matstraszydło
8.45 Domator — Nasza poczta, Kuchnia domowa
8.50 Domowe przedszkole
9.15 DT — Wiadomości
9.25 „Poza układem" — film fab. prod. polskiej
10.15 Domator — Szkoła dla rodziców
11.10 Drogi do niepodległej — Styczniowa noc
12.00 Spotkania z literaturą, kl. II lic. A. Mickiewicz — Ballady i romanse
12.50 W Europie nowożytnej — Absolutyzmy europejskie
13.30 TTR — s. I Matematyka — Równania stopnia pierwszego z jedną niewiadomą
14.00 TTR — s. I Spotkania z literaturą — I. Krasicki — poeta Oświecenia
15.10 W szkole i w domu
15.30 NURT — Problemy zdrowia współczesnego człowieka — Choroby reumatyczne
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: Rambit — teleturniej
16.50 Dla dzieci: Okienko Pankracego
17.15 Teleexpress
17.30 Raport
17.55 „Niech żyją teatry" — film dok.
18.30 „Stop" — magazyn konsumenta
18.50 Weekend w „Jedynce"
19.00 Dobranoc
19.10 Monitor Rządowy
19.30 Wiadomości
20.05 Zwierciadło czasu: „Szpryca" — film ZSRR
21.20 Sport
21.35 Kontrapunkt
22.05 Otwarte Studio (1) Sytuacja mniejszości narodowościowych w Polsce
23.05 DT — Echa dnia
23.25 Otwarte Studio (cd)

PROGRAM II

17.25 Program dnia
17.30 Wzrockowa lista przebojów Marka Niedźwieckiego
18.00 Program lokalny
18.30 Program public.
18.50 Program rozrywkowy
19.30 „Dookoła świata" — „U wrót Pacyfiku"
20.00 Magazyn „Piątek" — krakowski przekładaniec kulturalny
21.30 Panorama dnia
21.45 „Czerwoni" (cz. 2) — film fab. USA
23.20 Komentarz dnia

SOBOTA 9.XII.1989

PROGRAM I

7.00 TTR — s. III Matematyka — Hiperbola
7.30 TTR — Spotkania z literaturą — H. Sienkiewicz — pisarz historyczny
8.00 Tydzień na działce
8.20 Na zdrowie — program rekreacyjny
8.55 Program dnia
9.00 Drops — magazyn dla dzieci i młodzieży oraz serial prod. jugosł. „Jelonek" (5)
10.30 DT — Wiadomości
10.40 „Uśmiech smoka" — film dok.
11.00 „Bellona" — wojskowy magazyn public.
11.30 „Z Polski rodem" — magazyn polonijny
12.00 Rekordziści
12.30 Łowcy faktów — program public.
13.05 Szkoła mistrzów — Marek Piwowski
13.25 Telewizyjny Teatr Prozy: St. Dygat — „Rozmyślania przy goleniu"
14.30 Polityka, politycy — program Andrzeja Bilika
15.00 Program dnia
15.05 Filmy o miłości: „Pociąg" — film prod. pol.
16.40 Do trzech razy sztuka
17.15 Teleexpress
17.30 Premie i premiery
18.30 Butik
19.00 Dobranoc
19.10 Z kamerą wśród zwierząt — Lamparty
19.30 Wiadomości
20.05 „Zgadnij, kto przyjdzie na obiad" — film USA
21.50 Sport
22.35 Tydzień w polityce
22.45 Party — recital Wojciecha Gąssowskiego
23.15 Telegazeta
23.20 Klub Filmowy: „Dzień weselny" — film USA

PROGRAM II

14.10 W świecie ciszy — program dla niesłyszących
14.35 „5-10-15" — program dla dzieci i młodzieży
16.05 Małe Kino: „Patagońskie żywioły Chaltum — znaczy błękitny" — film dok.
16.25 Telewizyjny Koncert Życzeń
16.55 Program dnia
17.00 Program rozrywkowy
18.00 Program lokalny
18.30 Wielka gra
19.30 Alfa i Omega
20.00 Koncerty fortepianowe Grażyny Bacewicz
21.00 Muzyka i polityka
21.30 Panorama dnia
21.50 „Bogate biedactwo, czyli historia życia Barbary Hutton" (5) — serial USA
22.40 Jacek Stwora „Co jest za tym murem" — monodram
23.00 Komentarz dnia

NIEDZIELA 10.XII.1989

PROGRAM I

7.00 Witamy o siódmej
7.20 Notowania
7.45 Po gospodarsku — magazyn spraw wiejskich
8.15 Tydzień
8.55 Program dnia
9.00 Dla młodych widzów: Teleranek oraz serial „Janka" (12)
10.30 DT — Wiadomości
10.35 Jim Henson przedstawia świat teatru lalkowego
11.30 Kraj za miastem
12.00 Telewizyjny Koncert Życzeń
12.45 Teatr Młodego Widza: A. Maleszka — „Mechaniczna Magdalena" (1)
13.40 Sportowa niedziela
14.30 „Morze" — magazyn
14.50 Fotomagazyn „Powiększenie"
15.10 Antena
15.35 „Panna dziedziczka" (31) — serial braz.
17.15 Teleexpress
17.30 Orkiestra Z. Górnego
18.30 Video-Top
19.00 Wieczorynka
19.30 Wiadomości
20.05 „Dekalog, jeden" — film fab. prod. polskiej
21.00 „7 dni — świat"
21.30 Sport
22.10 Filmy Józefa Błachowicza: „Gorzki smak wody", „Lina"

PROGRAM II

9.45 Przegląd tygodnia (dla niesłyszących)
10.20 Film dla niesłyszących: „Dekalog, jeden" — film polski
11.15 „Peryskop" — wojskowy program public.
11.45 „Jutro Poniedziałek"
12.15 Powitanie
12.20 Polska Kronika Filmowa
12.30 100 pytań do...
13.10 Aktualności kulturalne
13.25 Być tutaj — gawęda prof. Wiktora Zina
13.40 Kino Familijne: „Chata Wuja Toma" (1) — film fab. prod. USA
14.40 „Polacy" — film dok.
15.25 Podróże w czasie i przestrzeni: „Wędrówki ludów nad Pacyfikiem" (6) — serial dok. austral.
16.25 Program filmowy
17.00 Studio Sport
17.30 „Bliżej świata" — przegląd telewizji satelitarnych
19.00 Wywiady Ireny Dziedzic
19.30 Galeria „2" — Grupa 21
20.00 Studio Sport — Piłka w grze
21.00 Program poetycki
21.30 Panorama dnia
21.45 „Wojna i pamięć" (15) — serial USA
22.45 Akademia wiersza — Przypowieść Krzysztofa Kamila Baczyńskiego
22.50 Komentarz dnia

PONIEDZIAŁEK 11.XII.1989

PROGRAM I

13.30 TTR — s. I Chemia — Sposoby wyrażania stężeń roztworów
14.00 TTR — s. I Biologia — Kwiaty, kwiatostany, owoce
14.30 TKR — Rzepak podwójnie ulepszony
15.30 NURT — Rozmowy o kulturze
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 „Luz" — program nastolatków
17.15 Teleexpress
17.35 Gorące linie
17.55 „Wędrówki dalekie i bliskie": „Salto del Angel" — film dok. prod. franc.
18.30 „Mieszkać" — wszechnica budowlana
18.50 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 W Sejmie i Senacie
19.30 Wiadomości
20.05 Teatr TV: W. Szekspir — „Ryszard III"
22.50 Sport
23.00 DT — Echa dnia

PROGRAM II

16.55 Język angielski (9)
17.25 Program dnia
17.30 Antena „Dwójki" na najbliższy tydzień
17.45 Ojczyzna — polszczyzna
18.00 Program lokalny
18.30 „Czarno na białym" — Przegląd PKF
19.10 Program muzyczny
19.30 Koncert w kluczu basowym — 80-lecie prof. Wiktora Gadzinowskiego
20.00 Auto-Moto Fan Klub
20.30 Osądźmy sami
21.15 Rozmowy o cierpieniu
21.30 Panorama dnia
21.45 Biografie: „Rubens — malarz i dyplomata" (4) — serial belgijski
22.40 Komentarz dnia

WTOREK 12.XII.1989

PROGRAM I

8.35 Domator — Rady na życzenie, Ciasta i ciasteczka
8.50 Domowe przedszkole
9.15 DT — Wiadomości
9.25 „Oddajcie mi dziecko" (cz. I) — dramat obycz. prod. USA
11.00 Domator — Rady na życzenie
11.10 W Europie nowożytnej — Pod rządami oligarchii magnackiej
12.00 Spotkania z literaturą, kl. VI — Mądrej głowie...
13.30 TTR — s. III Fizyka — Światło
14.00 TTR — s. III Biologia — Znaczenie genetyki w gospodarce i życiu człowieka
14.30 TKR — Ograniczenie strat ciepła w szklarni (1)
15.00 Powtórka przed maturą: Spotkania z literaturą — Juliusz Słowacki — człowiek i twórca
15.30 Kim być? — program dla maturzystów
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla dzieci: „Tik-Tak"
16.50 „Cudowna podróż" — serial anim. austriacki
17.15 Teleexpress
17.30 Spojrzenia
17.55 Klinika zdrowego człowieka
18.15 W stronę rynku
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 „Od A do Z"
19.30 Wiadomości
20.05 „Oddajcie mi dziecko" (1) — dramat obycz. prod. USA
21.40 Sport
21.50 Racje
22.10 Program rozrywkowy
22.35 DT — Echa dnia
22.55 Język rosyjski (9)

PROGRAM II

16.55 Język angielski (39)
17.25 Program dnia
17.30 Klub ludzi z przeszłością
18.00 Program lokalny
18.30 Kongres kultury polskiej
19.30 Kolorowy zawrót głowy — magazyn narciarski
20.00 Rozrywka
21.00 W kręgu sztuki: „Dzieje fotografii" (10) — serial dok. prod. ang.
21.30 Panorama dnia
21.45 „Karczma na bagnach" — film fab. prod. pol.
22.55 Komentarz dnia

ŚRODA 13.XII.1989

PROGRAM I

8.05 Muzyka, kl. I — Na ile liczymy
8.35 Domator — Nasza poczta, Ciasta i ciasteczka
8.50 Domowe przedszkole
9.15 DT — Wiadomości
9.25 „Panny" — film fab. prod. pol.
10.25 Domator — Przyjemne z pożytecznym
11.10 Najnowsze dzieje Polski — Teheran, Jałta, Poczdam
12.50 Fizyka — Akcja i reakcja
13.30 TTR — s. I Produkcja roślinna — Charakterystyka wybranych typów gleb
14.00 TTR — s. I Produkcja zwierzęca — Procesy przemiany materii
14.30 TKR — Ograniczenie strat ciepła w szklarni (2)
15.00 Poznaj swój kraj — W dolinie białych skał
15.30 NURT — Człowiek i jego świat wartości
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: SOS — Sami o sobie
16.50 Dla dzieci: Cojak — teleturniej
17.15 Teleexpress
17.30 Raport — wydanie specjalne
17.55 Telewizyjny Informator Wydawniczy
18.15 Dawniej niż wczoraj
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 Oferty „Pegaza"
19.30 Wiadomości
20.05 „Bez końca" — film prod. pol.
21.50 Sport
22.00 „8 lat później"
22.40 DT — Echa dnia
23.00 Język angielski (9)

PROGRAM II

16.55 Język francuski (8)
17.25 Program dnia
17.30 Wiem wszystko — teleturniej
18.00 Program lokalny
18.30 Program rozrywkowy
19.00 „Hotel Zacisze" (9) — serial ang.
19.30 „Finlandia" — program publ.
20.00 Album muzyczny — Karol Stryja
21.00 „Ze wszystkich stron" — magazyn reporterów
21.30 Panorama dnia
21.50 „W labiryncie" — serial TP
22.20 „Telewizja nocą"
23.05 Komentarz dnia

CZWARTEK 14.XII.1989

PROGRAM I

8.05 Rytmy ciała — Człowieku, nie denerwuj się
8.35 Domator — Nasza poczta, Ciasta i ciasteczka
8.50 Domowe przedszkole
9.15 DT — Wiadomości
9.25 „Policjanci z Miami" — serial krym. prod. USA
10.10 Domator — Przy herbacie
11.10 Historia, kl. I lic. Między Bizancjum a Rzymem
11.40 M.E.N. informuje
12.00 Spotkania z literaturą, kl. IV — J. Ch. Andersen — „Królowa śniegu"
12.50 Sylwetki historyczne — Dezydery Chłapowski
13.30 TTR — s. III Mechanizacja rolnictwa — Mechanizacja zbioru zielonek na siano
14.00 TTR — s. III Produkcja roślinna — Uprawa rzepaku
14.30 TKR — Uprawa warzyw na wełnie mineralnej
15.00 Fizyka dla humanistów
16.10 M.E.N. informuje
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: Kwant oraz film z serii „Świat, w którym żyjemy"
17.15 Teleexpress
17.30 „Ułańska tradycja" — wojskowy pr. hist.
17.55 „Przed 2000 rokiem" — film dok.
18.25 Magazyn katolicki
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 Interpelacje (1)
19.30 Wiadomości
20.05 „Policjanci z Miami" — serial krym. prod. USA
20.55 Interpelacje (2)
21.35 Sport
21.45 „Pegaz"
22.30 Sadie Nine — recital piosenkarki z Wielkiej Brytanii
23.00 DT — Echa dnia
23.15 Język angielski (39)

PROGRAM II

17.25 Program dnia
17.30 Psychostudio
18.00 Program lokalny
18.30 Wszystko co nasze — Rozłam
19.00 Magazyn „102"
19.30 Zielone Kino: „Ze świata roślin" — film dok.
20.00 Wielki sport
21.00 Ekspres reporterów
21.30 Panorama dnia
21.45 Studio Teatralne „Dwójki": F. Dostojewski — „Raskolnikow"
22.45 Komentarz dnia

ПРАЗ ТЫДЗЕНЬ

„Сустрэчы з беларускай песняй" — новая ініцыятыва Беластоцкага аддзела БГКТ ● Недакончаная прамова пасла Чыквіна (стэнаграма з папаўненнем) ● Інтэрв'ю з Львом Мірачыцкім ● У „Прысутнасці" — аб свяце беларускай моладзі і атрасінах ● Чаму „Ніва" ашукала Грошa? ● Весткі з сеймавай камісіі ● Замалёўкі з жыцця ● Пастаянныя рубрыкі з парадамі ● „Зорка".

КРЫЖАВАНКА

Упоперак: 1) круг з песнямі і танцамі, 7) ён „не стане, не скарыцца перад нягодай ніколі і нідзе“, 8) месца вечнага спачынку, 9) цяпер канчаецца, 10) месца, дзе раней было пасяленне, 11) лісток паперы, 15) на плячах у турыста, 19) дзеянне, звязанае з аплаткай, 20) вядомы паэт-белавежац, 21) чорныя ягады, 22) сярод літаратараў-белавежцаў ёсць Мікалай і Уладзімір, 23) каталікі дзеляцца ёю каля ёлкі.

Уніз: 1) службовая асоба, надзеленая спецыяльнымі паўнамоцтвамі, 2) форма месяца або булачкі, 3) круглы камяк, напрыклад, з цеста, 4) чалавек, які паводзіць сябе інакш, чым іншыя, 5) змагаецца кулакамі, 6) сваяк цыбулі, 12) найвышэйшае званне ў флоце, 13) механізаваны салдат, 14) вольха іначай, 16) валодае, 17) скрыта размешчаны атрад для нечаканага нападу, 18) мянушка.

„ядань“

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца прышлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны дзве кніжныя ўзнагароды.

Адказ на міні-крыжаванку (называраг) з № 43:

Упоперак: кораб, ратаtар, куб. **Уніз:** грот, мор, кут, бар, апал, абарок, азноб.

Адказ на крыжаванку з № 44:

Упоперак: аванс, смала, карак, пара, рытм, рэпа, ярмо, карта, абзац, калым, ражон, аранжыроўка, трактар, манеўры, Алёна, Саўка, табар.

Уніз: асада, скарга, балада, халява, сарока, актэт, кража, туман, бардо, слова, руксак, жарало, рэмень, клёпка, праца, брага.

Кніжныя ўзнагароды выйгралі: сям'я Быль з Гродна і Казімір Харко з Жодзішак.

НІЎКА

— *Думаю, што ён хіба ўва мне закахаўся. Заўсёды мяне загрымоўвае, калі праязджаю побач яго...*

АФАРЫЗМЫ

Ці можаце сабе ўявіць, што наш час будзе называцца „даўнім добрым часам“?

*

Можна думаць. Нельга толькі думаць інакш.

*

Ідэолагі дыскусіруюць маналогамі.

*

Як захаваць мір, астаецца, на жаль, ваеннай тайнай.

*

Ёсць людзі, якія так усхваляюць сваю краіну, як бы хацелі яе прадаць.

*

Здаровае грамадства ацерпіць і хворую крытыку.

*

Я супраць абмежаванага суверэнітэта, я за інтэлігентны суверэнітэт.

Жарко Петан

МУЗЕЙНЫ ФОНД

Грамадскі камітэт пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні трэба дасылаць на такі адрас:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce Nr Konta 905217-1922-132-3.

У замежнай валюце: Narodowy Bank Polski i Oddział w Białymstoku nr rachunku walutowego 5021-24325-152-6787, nr rachunku walutowego w rublach 5021-24325-151-6201.

Жыхары БССР грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсацбанку горада Мінска.

Спіс чарговых ахвяравальнікаў:

Дабраахвотныя ўзносы жыхароў вёскі Пашкоўшчына, гміна Орля:

2918. Мікалай Сойка (сын Мікалая) — 500 зл.
2919. Дзмітры Мураўка — 500 зл.
2920. Васіль Грайко — 500 зл.
2921. Сяргей Мураўка — 1000 зл.
2922. Уладзімір Домб — 1000 зл.
2923. Уладзімір Глінка — 500 зл.
2924. Рыгор Кулік — 500 зл.
2925. Уладзімір Міранчук — 500 зл.
2926. Сяргей Кулік — 500 зл.
2927. Ольга і Васіль Кулікі — 1000 зл.
2928. Іван Стасюк — 500 зл.
2929. Іван Кулік — 500 зл.
2930. Уладзімір Сасна — 200 зл.
2931. Мікалай Куптэль — 200 зл.
2932. Аляксей Кулік — 500 зл.
2933. Андрэй Кулік — 200 зл.
2934. Мікалай Цэтра — 500 зл.
2935. Міхал Адынец — 500 зл.

Дзякуем.

Наш адрас: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej i Ruchu Rewolucyjnego. 17-200 Hajnówka, ul. Wyzwolenia 6. Тэлефон 28-89.

Яўген Гучок

ПРЫПЕЎКІ

Не шукаю барышы,
Не здымаю плеўкі;
Для сяброў — дзеля душы
Я пяю прыпеўкі.

* * *

Беларус, які да млосці
Беларусам быць не хоча,
Ён усё — ад маці хроснай
І да роднае — растопча.

* * *

Кожны тут прагнуча гусь,
Кожна кача скрача,
Што ў Вандэю Беларусь
Варта перайначыць.

* * *

Дзе на выбарчым участку
Кандыдат ўсяго адзін,
Там не выбары, а пастка,
Не саветы там, а блін.

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі“).

„Niwa“

ul. Wesołowskiego 1

15-950 Białystok, skr. poczt. 140

tel. 232-41, 210-32.

Wydawca: Białostockie Wydawnictwo Prasowe 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku.

Warunki prenumeraty pocztowej na 1990 r.:

1. Prenumeratę pocztową (z dostawą do domu) zamawiać mogą mieszkańcy wsi, osad oraz miasteczek w których nie ma Oddziałów RSW a także osoby niepełnosprawne, bez względu na miejsce zamieszkania.
2. Wpłaty na tę prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz doręczyciele.
3. Podstawowym okresem przyjmowania prenumeraty pocztowej jest kwartał.
4. Termin wpłat na prenumeratę pocztową na II kwartał 1990 r. upływa 20 lutego 1990 r. włącznie.
5. Cena prenumeraty kwartalnej wynosi 3.250 zł + 1200 zł za doręczanie.
6. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę jest większa o 100% i przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne Wpłaty przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch“. Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw. Warszawa, ul. Towarowa 28 Nr. konta PBK XIII Oddział Warszawa 370044-1195-139-11.

Mieszkańcy miast mogą zamawiać prenumeratę indywidualną poprzez Oddziały RSW w następujących formach:

- prenumerata instytucjonalna (w zakładach pracy).
- rezerwacja w tzw. teczkach (we wszystkich kioskach).
- prenumerata własna RSW (w wytypowanych kioskach).

Zam. 1892/89. Nakład 5.800. T-2.